

πρέπει να λάβει κάποιο είδος και μορφή. Η γλώσσα, τα ξύλα και οι λίθοι, οι χρωματιστικές βαφές, τα οποία μεταχειρίζονται ο ποιητής, ο αγαλαματοποιός, ο ζωγράφος, για να παραστήσουν εξωτερικώς το εσωτερικό, έχουν στην πράξη τις δυσκολίες τους. Με την άσκηση οι δυσκολίες αυτές νικούνται και η δύναμη μεταβάλλεται σε έξη. Έτσι γεννιέται η αρετή του τεχνίτη (*virtus artistica*, στα λατινικά). Η Καλή Τέχνη μπορεί να ονομασθεί και έργο του Δαιμονίου. Με τον τρόπο αυτό ονομάζουμε την ιδιότητα των ψυχικών δυνάμεων, δια της οποίας αναφαινόνται ενεργές αυτές καθ' αυτές και γενετικές αρχές νέων πραγμάτων. Αυτή η ιδιότητα χαρακτηρίζει τους δαιμόνιους και περίφημους τεχνίτες, επειδή η φύση χαρίζει σ' αυτούς τον αισθηματικό κανόνα της τέχνης τους. Οι αρχικές της ψυχής δυνάμεις φαίνονται δια της πείρας σε μερικά πρόσωπα με κάθε είδους παραλλαγές. Κάποιες από αυτές φαίνονται και στην τρυφερότατη ηλικία και ενώ οι περιστάσεις είναι κοινές, όπως γένος, αγωγή, τύχη, κ.λπ. σε άλλους υπάρχουν και από άλλους λείπουν. Τέτοιου είδους ψυχικές καταστάσεις δεν μπορούν να εκληφθούν ούτε ως αρχικές, διότι θα έπρεπε να τις έχουν όλοι οι άνθρωποι χωρίς εξαίρεση, ούτε επίκτητες, αλλά έμφυτες, δηλαδή γεννιούνται μαζί με το πρόσωπο στο οποίο ανήκουν.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνταγμα φιλοσοφίας*, τόμ. Γ', Βιέννη 1819, σ. 239-241.

Δυτικές Ινδίες: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] νήσοι που διαιρούνται στις Μεγάλες Αντίλλες, δηλαδή την Κούβα, το Πουερτο Ρίκο, τον Άγιο Δομίνικο, την Ιαμαϊκή και στις Μικρές Αντίλλες, δηλαδή τα νησιά Βάρβαδος, την Αντίκα, τη Γουαδελούπη και τη Μαρτινίκα.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνοψις επιστημών δια τους πρωτοπείρους...*, Βιέννη 1819, σ. 214.

εγκατάλειψις: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] η παραίτηση του ιδιοκτήτη ή του παραγγελματία από τα κινδυνασφαλισμένα εμπορεύματα για λογαριασμό των κινδυνασφαλιστών, όταν συμβεί αιχμαλωσία, ναυάγιο, συντριβή σε βράχους, απλευσία εξ αιτίας της τρικυμίας, κατακράτηση παρά ξένης δυνάμεως ή εξουσίας, φθορά ή αφανισμός των κινδυνασφαλισθέντων πραγμάτων, αν η φθορά ανέρχεται στα τρία τεταρτημόρια της συνολικής αποτίμησής τους. (σημ.: εγκατάλειψη πλοίου στον ασφαλιστή του.)

ΠΗΓΗ: Παπαδοπούλου Νικολάου, *Ο Εμπορικός Κώδηξ της Γαλλίας...*, Βιέννη 1817, σ. 127.

εγκέφαλος: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] το μέρος του σώματος το οποίο μπορεί, όχι λιγότερο από την κράση των χυμών, με τη διάπλασή του και τις εικόνες που φέρει εντυπωμένες, να εγγεί στα ηθικά κινήματα (ενέργειες) του ανθρώπου. Αυτός είναι το αίτιο που παρακινεί την ψυχή να ενεργεί το ηθικό καλό ή κακό. Η θέληση του ανθρώπου

άλλο δε θέλει παρά μόνο το αγαθό, όμως για να εκλέξει η θέληση το αληθινό ή φαινόμενο καλό, είναι ανάγκη πρώτα η διάνοια ή ο νους να της το παραστήσει. Διότι η δύναμη αυτή μας δόθηκε από το Θεό. Αλλά για να μπορεί ο νους να ενεργεί όσα ανήκουν στη φύση του, δηλαδή να γνωρίζει, να διακρίνει, να αποφασίζει, είναι ανάγκη να ενεργεί, ενόσω διατηρείται ο σύνδεσμος της ψυχής με το σώμα, δηλαδή με τα όργανα του εγκέφαλου: με τα ζωτικά πνεύματα, που είναι οι ενδιάμεσοι όροι μεταξύ της σωματικής και ασωμάτου δυνάμεως, με τις υλικές και πνευματικές ιδέες, ταμείο των οποίων είναι ο εγκέφαλος. *Αυτή την αλήθεια μας την δείχνει η πείρα.* Ο άνθρωπος περιέρχεται σε διάφορες αθλιότητες, μωρία, φρενοληψία, μανία, επιληψία, λιποθυμία, κ.α., νοσήματα που φθάνουν να πληγώνουν τον ίδιο τον εγκέφαλο. Η φρενοληψία και η μανία δεν είναι παρά μια έξαψη ή μια ορμητική συγκίνηση των ζωτικών πνευμάτων που ταράσσουν το ταμείο της ψυχής, δηλαδή φαντάσματα των πραγμάτων που ευρίσκονται σημειωμένα στον εγκέφαλο και καθιστούν την ψυχή αδύνατη να ενεργεί ηθικώς, παρασύροντάς τη σε πράξεις άτακτες και ανάξιες της εξοχότητός της, καθιστώντας τον άνθρωπο χειρότερο από κτήνος. Η μωρία δεν είναι παρά μια ατονότερη και όμως ως επί το πλείστον επιμονότερη φρενοληψία. Όταν συμβαίνουν επιληπτικά συμπτώματα, λιποθυμίες και άλλα παρόμοια, εξ αιτίας των οποίων τα προαναφερθέντα πνεύματα συγχέονται, αν και τα ζωτικά κινήματα παραμένουν ακμαία, στην κεφαλή του ανθρώπου συμβαίνει μια παντελής νύκτα και έτσι ο νους και η θέληση μέσα στην αξιοδάκρυτο αυτή ταραχή, χάνουν κάθε δύναμη να ενεργήσουν κατά τη φύση τους. Επομένως ο εγκέφαλος είναι το αναγκαίο μέσο με το οποίο η ψυχή εννοεί και ακολούθως ενεργεί ηθικώς. Η διαφορά που υπάρχει μεταξύ των ανθρώπων πηγάζει από την ποσότητα του εγκέφαλου, από την τελειότερη ή ατελέστερη κατασκευή των μελών του, από τη σκληρότητα ή τρυφερότητα του, από τη διαφορότητα ή ένδεια των εικόνων που εγχαράσσονται σε αυτόν και από την σφοδρότερη ή ατονότερη δραστηριότητα ή τη διαφορετική ποιότητα των ζωτικών πνευμάτων που είναι τα πρώτα κινούντα αυτής της ευμεθόδου μηχανής, υπόκεινται όμως στο ηγεμονεύον κινούν, το ασώματο πνεύμα του ανθρώπου. Δεν έχουμε ελπίδα ότι η ανατομία θα φανερώσει σε μας τη διαφορά που μεσολαβεί στους διάφορους εγκέφαλους των ανθρώπων, από οποίους άλλοι είναι δύσνοες στο να αντιλαμβάνονται και αφελείς στο να μελετούν, άλλοι δεξιόι, προσεκτικοί και οξύνοες, διότι το ανατομικό μάτι δεν φτάνει για να παρατηρήσει το ενδιάθετο του ζώντος ανθρώπου, τους λαβυρινθώδεις κύκλους του και πολύ λιγότερο τα ζωτικά πνεύματα και τα αναρίθμητα ειδωλίδια που ζωγραφίζονται στους ανθρωπίνους εγκέφαλους, καθώς αυτά είναι αδύνατον να υποπέσουν στην αίσθηση. Από τη μαρτυρία μερικών ανατόμων γνωρίζουμε ότι ο εγκέφαλος του ανθρώπου είναι διπλασίως παχύτερος από αυτόν του βοός και ενώ ο Αριστοτέλης

(Κεφ. β΄ βιβλίου *Περί Ζώων Μορίων*) σημειώνει ότι ο άνθρωπος έχει μεγαλύτερο εγκέφαλο σε σχέση με τα ζώα και ότι ο εγκέφαλος των ανδρών είναι μεγαλύτερος των γυναικών, εμείς μπορούμε με κάθε δίκαιο να πιστεύσουμε ότι και μεταξύ των ιδίων των ανδρών, σε κάποιους ο εγκέφαλος είναι λιγότερος και σε κάποιους περισσότερο. Οι μεγαλύτεροι νόες κατοικούν σε κεφαλές ογκώδεις —με ευρυχωρία εγκεφάλου— που έχουν ένα ευρυχωρότερο μέτωπο από εκείνη των αφελών, που για το λόγο αυτό ονομάζονται μικρές ή ελαφρές κεφαλές. Και ότι μία ακμαία και ευτυχής δαψίλεια ζωτικών, θερμών, λεπτών και οξυκινήτων πνευμάτων προβάλλει τα ίδια αποτελέσματα σε μία όχι και τόσο μεγάλη κεφαλή και σε έναν μέτριο εγκέφαλο ή ότι ο εγκέφαλος αυτός μπορεί να βρίσκεται περισσότερο σε γυναίκες παρά σε άντρες. Η μικρά κεφαλή είναι σημείο ολίγης νοήσεως. Ο πολυποίκιλος σχηματισμός του κιβωτίου, οπού κείται ο εγκέφαλος, η διαφορετική θέση, η διαφορετική διανομή αυτού μπορούν επίσης να προξενήσουν μεγάλη διαφορά στην άσκηση των διανοητικών δυνάμεων. Ο ίδιος ο μυελός μπορεί να είναι περισσότερο ή λιγότερο δεξιός, ώστε να δέχεται ή καλώς να διανέμει τις ιδέες των υποκειμένων που φέρουν τα πνεύματα. Η φτωχή φαντασία και η μικρή μνήμη δεν είναι παρά το αποτέλεσμα της ζύμης του μυελού που μπορεί να είναι απαλή ή υπέρ το πρέπον σκληρή, ώστε ή να μην εντυπώνονται οι εικόνες των πραγμάτων ή αν εντυπώνονται, να μη φυλάσσονται, πράγμα που συμβαίνει στη γεροντική ηλικία. Τέλος το παν πρέπει να αποδίδεται όχι στη διαφορά των ψυχών, αλλά στο διάφορο καταγώγιο των ψυχών, δηλαδή στην καλή ή κακή ζύμη του εγκεφάλου. Και πρέπει να εξετάζουμε προσεχτικά την κράση, κλίση και ευφύια των νέων γαι να αποφύγουν την κακή τύχη στην επιλογή του επαγγέλματός τους.

ΠΗΓΗ: Μοισιόδακος Ιωσήπου, *Ηθική Φιλοσοφία...*, τόμ. Α΄, Βενετία 1761, σ. 108-119.

εγκέφαλος: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] σύνθετο όργανο του ανθρώπινου σώματος που διαιρείται σε δύο μέρη. Το ένα κατέχει το πρόσθιο μέρος του κρανίου και ονομάζεται μεγάλος εγκέφαλος, το άλλο το πίσω μέρος του κρανίου και ονομάζεται μικρός εγκέφαλος. Στον μεγάλο εγκέφαλο παρατηρούνται δύο είδη ουσιών, μια εξωτερική και μια εσωτερική. Η εξωτερική είναι μαλακή, αδενοειδής, σταχτόχρους και δέχεται τους τριχοειδείς κλώνους των φλεβών και αρτηριών, που ανήκουν στον εγκέφαλο, ενώ από τους μικρούς ωοειδείς αδένες εκφύονται πλήθος ιών, που ενωμένες μαζί σχηματίζουν τη μυελώδη ουσία του εσωτερικού μέρους του μεγάλου και μικρού εγκεφάλου, η οποία εξερχόμενη από το κρανίο συνθέτει τα νεύρα και το μυελό του *ραχοκοκκάλου*. Ο εγκέφαλος αντλεί από το αίμα που μεταφέρεται εδώ τα λεπτότερα και αιθεριοδέστερα μέρη, που ονομάζονται ζωτικά πνεύματα, δια μέσου των αδένων που βρίσκονται στο εξωτερικό μέρος. Αυτά τα ζωτικά πνεύματα

έξερχόμενα από τους αδένες και δια των ινών της μυελώδους ουσίας, διερχόμενα δια των νεύρων, που συντίθενται από αυτές τις ίνες, προς όλα τα μέρη του σώματος, παράγουν τη δύναμη του αισθάνεσθαι.

ΠΗΓΗ: Γαζή Ανθίμου, *Γραμματική των Φιλοσοφικών Επιστημών...*, τόμ. Β', Βιέννη 1799, σ. 553-554.

έγκλισις άστρων: [ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] το τόξο του κύκλου εγκλίσεως του άστρου με άκρα το άστρο και τον ισημερινό. (σημ.: ύψος αστέρα.)

ΠΗΓΗ: Ρώμπαππα Θεοδοσίου, *Μαθήματα της Ναυτικής Επιστήμης...*, τόμ. Α', Βονωνία της Ιταλίας 1806, σ. 140.

έγκλισις πλανήτου: [ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ] η γωνία που σχηματίζει το επίπεδο της τροχιάς του πλανήτη με το επίπεδο της εκλειπτικής. Όταν το ηλιοκεντρικό πλάτος του πλανήτη είναι 90 μοιρών, αν ληφθεί από τους δεσμούς του, είναι ίσο με την έγκλιση, επειδή ο πλανήτης τότε απέχει τόσο όσο από το επίπεδο της εκλειπτικής. Για να βρούμε την έγκλιση μιας τροχιάς αρκεί να παρατηρήσουμε το πλάτος του πλανήτη όταν απέχει 90 μοίρες από τους δεσμούς και να αναγάγουμε αυτό το πλάτος το παρατηρηθέν ή το γεωκεντρικό στο πλάτος το ηλιοκεντρικό ή το βλεπόμενο από τον ήλιο.

ΠΗΓΗ: Φιλιππίδου Δ.Δ., *Επιτομή Αστρονομίας...*, τόμ. Α', Βιέννη 1803, σ. 363.

έθος καμπιάλων: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] ο καθορισμένος χρόνος πληρωμής μιας συναλλαγματικής (*καμπιάλης*). Ο χρόνος αυτός σημειώνεται κοινώς με τη λέξη *ούζο* που σημαίνει χρέις ή έθος. [Είναι απόδοση της γερμανικής λέξης *Uso* που σημαίνει προθεσμία συναλλαγματικής.] Στο εμπόριο των *καμπιάλων* (συναλλαγματικών) η προθεσμία αυτή δεν είναι πάντοτε η ίδια, αλλά συνήθως καθορίζεται με τους κανόνες της κάθε αγοράς, του τόπου δηλαδή στον οποίο η *καμπιάλα* θα πληρωθεί. Στην περίπτωση αυτή κάνουμε λόγο για *καμπιάλες με διορία έθους* [απόδοση της γερμανικής ορολογίας *Uso wechsel* που σημαίνει προθεσμία συναλλαγματικής]. (σημ.: προθεσμία συναλλαγματικής.)

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Διδασκαλία Εντελής συστηματική...*, Ιάσιον 1817, σ. 100-102.

ειδικόν θερμαντικόν: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] συντίθεται με τα μόρια του σώματος και τότε είναι πολύ, τότε λίγο, αναλόγως της χωρητικότητας του σώματος.

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 54-55.

ειμαρμένη: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] ο όρος ορίζεται διαφορετικά στους Δημόκριτο, Στωικούς

και Σπινόζα. Κατά το Δημόκριτο η ειμαρμένη είναι μία άπειρη σειρά αιτίων, αλλήλων εξηρημένων, από τα οποία κανένα δεν είναι πρώτο και κανένα δεν είναι έσχατο. Δημοκρίτεια θέση είναι ότι τα άτομα με αιώνια κίνηση φερόμενα δια του κενού, συνθέσαν τα πάντα σύμφωνα με νόμους αναγκαίους, ώστε κανένα από αυτά να μην θεωρείται ως αρχή αγέννητη και πρώτιστη των άλλων. Η ειμαρμένη των Στωικών είναι επίσης μία σειρά αιτίων υπ' αλλήλων διοριζομένων, της οποίας κεφαλή είναι ο Θεός, που καθορίζει την τάξη που αυτά πρέπει να ακολουθήσουν. Ο Λίψιος θεωρεί ότι η ειμαρμένη των Στωικών έχει ομοιότητες με το δόγμα των Χριστιανών περί προνοίας. Τέλος η κατά Σπινόζα ειμαρμένη είναι μια παραπλήσια σειρά αιτίων, που όμως πηγάζει από τη φύση του Θεού απ' αιώνος. Διότι νομίζει ο Σπινόζας ότι μία μόνη ουσία υφίσταται και αυτή αιώνια, που συνίσταται από άπειρη νόηση και άπειρη εκτάση και ότι αυτή είναι ο Θεός. Τα άλλα δε, όσα υπάρχουν είναι διαθέσεις των θείων προσόντων (ιδιοτήτων) και αυτά προέρχονται εξ ανάγκης από τη φύση του Θεού και κατά τους νόμους της θείας φύσεως αναγκαιώς. Οι Βάλχιος και Βαίλιος ισχυρίζονται ότι τις απόψεις του Σπινόζα έδειξε και ο Αριστοτέλης. Πράγμα όμως το οποίο δεν έχει ισχύ παρά μόνο ως προς τούτο ότι, όπως ακριβώς εκείνος, την παραγωγή του κόσμου απ' αιώνος και αναγκαιώς υπέθετε. (σημ.: αυστηρή νομοτέλεια κόσμου, συντυχισμός, αιτιακή σχέση θεού - κόσμου.)

ΠΗΓΗ: Βουλγάρεως Ευγενίου, *Γένουησιού Στοιχεία της Μεταφυσικής...*, Βιέννη 1806, σ. 16.

εκ των προτέρων επιχειρήματα: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] όσα επιχειρήματα πηγάζουν από τις φυσικές αρχές των πραγμάτων. Οι αρχαίοι και κατ' εξοχήν οι αριστοτελικοί επιχειρηματολογούσαν με τον τρόπο αυτό. Και ιδού η αιτία δια την οποίαν η Φιλοσοφία δεν έλαβε παρ' αυτοίς πολλήν πρόοδον εν τοις θεωρήμασι αυτοίς. (σημ.: a priori επιχειρήματα.)

ΠΗΓΗ: Μοισιόδακος Ιωσήπου, *Θεωρία της Γεωγραφίας*, Βιέννη 1781, σ. 92-93.

εκ των υστέρων επιχειρήματα: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] όσα επιχειρήματα πορίζονται από τις παρατηρήσεις των πραγμάτων. Πάσα η μεγάλη πρόοδος την οποία χαιρει η φιλοσοφία την σήμερα είναι αποδοτέα τω τοιούτω τρόπω του φιλοσοφείν. (σημ.: a posteriori επιχειρήματα.)

ΠΗΓΗ: Μοισιόδακος Ιωσήπου, *Θεωρία Γεωγραφίας*, Βιέννη 1781, σ. 92-93.

έκζεσις: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] φαινόμενο κατά το οποίο μία ουσία που έχει συντεθεί με άλλο σώμα μεταβάλλεται αιφνιδίως σε αεριοειδές ρευστό, οπότε εκλύεται άλλοτε πολύ και άλλοτε λίγο θερμαντικό.

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 92.

εκθέτης γεωμετρικού λόγου: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] το προκύπτον πηλίκον της διαιρέσεως του ηγουμένου (αριθμητή) δια του επομένου (παρονομαστή). Ονομάζεται και παρωνυμίων, επειδή ο λόγος παρονομάζεται (εκφράζεται), όνομα του λόγου και ερμηνεύς.

ΠΗΓΗ: Γοβδελά Δημητρίου, *Στοιχεία Αλγέβρας*, Χάλλη 1806, σ. 425.

εκθέτης δυνάμεως: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] ο αριθμός που δηλώνει πόσες φορές η δοθείσα δύναμη πρέπει να διαιρεθεί με τη ρίζα, έτσι ώστε να φτάσει στη μονάδα. Ονομάζεται δε και ερμηνεύς, ενδείκτης, εκφάντωρ, παρωνυμίων και κατά το Διόφαντο επίσημον.

ΠΗΓΗ: Γοβδελά Δημητρίου, *Στοιχεία Αλγέβρας*, Χάλλη 1806, σ. 114.

εκθέτης: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] η ποσότητα που δηλώνει πόσες φορές θα συμπεριληφθεί ένας όρος σε ένα γινόμενο. Αυτός τοποθετείται άνω δεξιά του όρου και αναφέρεται μόνο σε αυτόν. Ονομάζεται και λογάριθμος, βαθμοδείκτης, κατά το Διόφαντο δείκτης και επίσημον, γιατί υποδηλώνει την αξία - δύναμη κάθε όρου. Με τους εκθέτες ο πολλαπλασιασμός γίνεται σύντομα. π.χ. στο a^3 εκθέτης είναι το 3.

ΠΗΓΗ: Γοβδελά Δημητρίου, *Στοιχεία Αλγέβρας*, Χάλλη 1806, σ. 21-22.

εκκρεμές περιαγωγής: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] κάθε μεταλλικό ή λινό νήμα, του οποίου η μία άκρη είναι δεμένη από μικρό πάσσαλο, ενώ από την άλλη βρίσκεται κρεμασμένο σώμα βαρύ. Καθώς το νήμα κρέμεται από τον πάσσαλο, περιστρέφεται γύρω από αυτόν. Το εκκρεμές διαιρείται σε απλό, όταν ένα μόνο σώμα προσδένεται σε αυτό και σύνθετο, όταν σ' αυτό προσδένονται πολλά σώματα. Τα εκκρεμμή αποτέλεσαν βασικό συστατικό στοιχείο της κατασκευής των ωρολογίων, βάσει της υπόθεσης ότι ο χρόνος περιαγωγής παραμένει ο ίδιος (σταθερός). Ο Ουγένιος διέγνωσε ότι αυτό δεν ισχύει και πρότεινε διόρθωση, η οποία εφαρμόζεται πλέον στην κατασκευή των εκκρεμών ωρολογίων.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία Φυσικής εκ νεωτέρων συγγραμμάτων*, τόμ. Α', Λειψία Σαξωνίας 1766, σ. 218-221.

εκκλειπτική γραμμή: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] ένας μέγιστος κύκλος που αναφέρεται στη σφαίρα του ουρανού, εννοείται δε αντιστοιχώς με αυτόν και στη γη. Είναι η γραμμή αυτή ο δρόμος τον οποίο φαίνεται να περπατεί ο ήλιος στο διάστημα ενός ενιαυτού (έτους). Αυτός ο κύκλος τέμνει τον ισημερινό σε δύο αντίθετα μέρη υπό γωνία $23 \frac{1}{2}$ μοιρών.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνοψις επιστημών δια τους πρωτοπείρους...*, Βιέννη 1819, σ. 97.

εκλειπτική: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] η γραμμή η οποία διαιρεί στο μέσο το Ζωδιακό Κύκλο και στην οποία υποτίθενται ότι περιφέρονται είτε ο ήλιος είτε η σελήνη και δημιουργούν ο μεν ήλιος τον τροπικό ή κοινό ενιαυτό (έτος), η δε σελήνη τον σεληνιακό ενιαυτό (έτος). Ο κοινός ενιαυτός υποτίθεται ότι συνίσταται από 365 ημέρες, 5 ώρες, 48 πρώτα και 4 δεύτερα εξηκοστά.

ΠΗΓΗ: Μοισιόδακος Ιωσήπου, *Θεωρία της Γεωγραφίας*, Βιέννη 1781, σ. 17.

εκλειπτικός: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] ένας από τους τρεις κύκλους που συνιστούν το ζωδιακό κύκλο της ουράνιας σφαίρας. Είναι αυτός που διέρχεται δια μέσω των ζωδίων και ονομάζεται εκλειπτικός, γιατί σ' αυτόν συμβαίνουν οι εκλείψεις του ηλίου και της σελήνης.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία Γεωγραφίας...*, Βιέννη 1804, σ. 10.

έκλειψις: [ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ] για τους αστρονόμους, η κατάπαυση του φωτισμού στα ουράνια σώματα. Διαιρείται σε πραγματιώδη και φαινομένη, επιδιαιρείται δε σε ολική και κατά μέρος. Πραγματιώδης είναι όταν το φως επί του ουρανού σώματος εκλείπει, φαινομένη όταν χάνεται το φαινόμενο σε μας φως. Ολική όταν χάνεται όλο το σώμα. Κατά μέρος (μερική) είναι η εν μέρει απόκρυψη του σώματος είτε η πραγματικά ή φαινομενικά λαμβάνουσα χώρα έκλειψη. Έκλειψη παρατηρείται στην σελήνη και στον ήλιο.

ΠΗΓΗ: Βουλγάρεως Ευγενίου, *Περί Συστήματος του Παντός...*, Βιέννη 1805, σ. 94-102.

εκλείψεις ηλίου: [ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ] γίνονται από την παρεμβολή της σελήνης, η οποία στους συνδέσμους της περνά μερικές φορές κατ' ευθείαν μεταξύ της γης και του ηλίου. Και τότε μας τον κρύβει ολικώς ή μερικώς. Οι ολικές εκλείψεις είναι εκείνες κατά τις οποίες ο ήλιος φαίνεται εξ ολοκλήρου σκεπασμένος από τη σελήνη, επειδή η φαινομένη διάμετρος της σελήνης είναι μεγαλύτερη του ηλίου. Οι δακτυλιοειδείς εκλείψεις είναι εκείνες κατά τις οποίες η σελήνη φαίνεται ολόκληρη πάνω στον ήλιο. Τότε η φαινομένη διάμετρος του ηλίου, υπερβαίνει σε κάθε μέρος την διάμετρο της σελήνης και σχηματίζει τριγύρω της μία ζώνη ή ένα δακτύλιο φωτός. Τέτοια ήταν η έκλειψη της 20 Μαρτίου / 1 Απριλίου του 1764 την οποίαν είδαν δακτυλιοειδή στα Γάδαιρα, στη Ρέννα, στο Καλαί και στο Πέλλον της Λαπωνίας. Κεντρικές εκλείψεις είναι εκείνες κατά τις οποίες το κέντρο της σελήνης τη στιγμή της συνόδου φαίνεται πάνω στο κέντρο του ηλίου και η έκλειψη τότε μπορεί να είναι ολική ή δακτυλιοειδής. Οι αρχαιότατοι συγγραφείς, όπως οι Ησάϊας, Όμηρος, Πίνδαρος, Διονύσιος Αλικαρνασσεύς, Ηρόδοτος, Θαλής, Πλίνιος, αναφέρουν ως αξιοσημείωτα γεγονότα μεγάλες εκλείψεις του ηλίου. Στο έργο *Τέχνη της αληθο-*

γνωσίας των ετών και στα *Υπομνήματα της Ακαδημίας των Επιγραμμάτων*, τόμ. 42, παρατίθεται κατάλογος όλων των εκλείψεων από το 1000 π.Χ έως το 2000 μ. Χ. από τον Πιγκρέο. Η θέα μιας ολικής έκλειψης αποτελεί παράδοξο θέαμα. Ο Κλάβιος, που στάθηκε αυτόπτης μάρτυς αυτής που συνέβη στις 12 Αυγούστου του 1560 στην Κονίμπρα αναφέρει: *Το σκότος ήταν μεγαλύτερον ή τουλάχιστον αισθητότερον και επισημότερον από το της νυκτός. Δεν έβλεπε τινάς που να βάλει το ποδάρι του, και τα πτηνά έπιπτον εις την γην τρομασμένα από ένα τόσο λυπηρόν σκότος.*

ΠΗΓΗ: Φιλιππίδου Δ.Δ., *Επιτομή Αστρονομίας...*, τόμ. Β', Βιέννη 1803, σ. 20-22.

έκλειψις σελήνης: [ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ] το σκότος που δημιουργείται πάνω στον δίσκο της σελήνης από τη σκιά της γης. Η ολική έκλειψη είναι εκείνη κατά την οποία ολόκληρη η σελήνη σκοτιάζεται. Η μερική έκλειψη είναι εκείνη κατά την οποία ένα μέρος του δίσκου της σελήνης διατηρεί το φως του. Υπάρχουν έτη κατά τα οποία δεν συμβαίνει καμμία έκλειψη της σελήνης, όπως το 1763, 1767, 1788, 1799. Συνήθως όμως συμβαίνουν πολλές κάθε έτος. Στα 1787 έγιναν 7 εκλείψεις, στα 1788 1799 έγιναν μόνο δύο, που ήταν εκλείψεις ηλίου.

ΠΗΓΗ: Φιλιππίδου Δ.Δ., *Επιτομή Αστρονομίας...*, τόμ. Β', Βιέννη 1803, σ. 8.

εκλεκτική συγγένεια: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] είδος χημικής συγγένειας κατά την οποία δύο ετεροειδείς ύλες, ενωμένες σε ομογενές σώμα, δια της προσθήκης τρίτης, η οποία έχει πλησιέστερη συγγένεια με μία από τις ενωμένες, χωρίζονται. Π.χ. αν χύσουμε μίγμα πνεύματος οίνου και ρητίνης, το μεν πνεύμα του οίνου αναμιγνύεται με το ύδωρ και η ρητίνη πέφτει στον πυθμένα του αγγείου. Αν βάλουμε στο σαπώνιο όξος, το ορυκτόν άλας ενώνεται με το όξος, το έλαιον χωρίζεται και επιπλέει στην επιφάνεια.

ΠΗΓΗ: Δαρβάρεως Δημητρίου Νικολάου, *Επιτομή Φυσικής...*, τόμ. Α', Βιέννη 1812, σ. 138-139.

εκλογαί καμβίων: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] η επιλογή της βέλτιστης (ωφελιμότερης, πλέον συμφέρουσας) συναλλαγής κατά τις εμπορικές πράξεις, όταν υπάρχουν περισσότεροι από έναν εναλλακτικοί τρόποι πληρωμής.

ΠΗΓΗ: Δούκα Κωνσταντίνου Μ., *Πρακτική Αριθμητική...*, τόμ. Β', Βιέννη 1820, σ. 265.

εκλογίζεσθαι, discontiren: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] η πώληση σε μετρητά μιας καμπιάλας (συναλλαγματικής) πριν τη λήξη της σε τρίτον, που την αγοράζει σε μικρότερη τιμή και θα την εισπράξει στην κανονική της τιμή κατά τη λήξη της. [Ο όρος είναι απόδοση στα ελληνικά του γερμανικού όρου *Diskontieren* που σημαίνει

προεξοφλώ.] Ο αγοραστής της συναλλαγματικής ονομάζεται *εκλογιστής* και η συμφωνία λέγεται *εκλογιστία* (*disconto*). [Ο όρος *disconto* αποτελεί απόδοση στα ελληνικά της γερμανικής λέξης *Diskont* που σημαίνει προεξόφληση.] (σημ.: προ-πώληση συναλλαγματικής, προεξόφληση.)

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Διδασκαλία Εντελής συστηματική...*, Ιάσιον 1817, σ. 115.

εκπυρσοκρότησις: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] το φαινόμενο εκείνο κατά το οποίο ένα σώμα εξατμίζεται αιφνιδίως και εκρήγνυται ακαριαία, όταν το θερμαντικό μπει σε όλο το σώμα και το μεταβάλλει εν ριπή οφθαλμού σε ατμούς. Τότε δημιουργείται σφοδρός κρότος του οποίου τα αποτελέσματα είναι ανάλογα της υλικής ποσότητας και του χρόνου που διανύει, έως ότου το σώμα μεταβληθεί σε ατμούς. Στη βραδεία εξάτμιση το θερμαντικό ενεργεί με σφοδρότητα αλλά μόνο στην επιφάνεια. Στην ταχεία ενεργεί σε όλο τον όγκο, οπότε το σώμα αποκτά υπέρογκο μέγεθος σε σχέση με πριν, κατέχει διάστημα 4000 φορές μεγαλύτερο και αυτή η ανισορροπία της ατμόσφαιρας, που προέρχεται από την εκτύλιξη του αερώδους ρευστού, προκαλεί τη βροντή, η οποία είναι ανάλογη της προσβολής που ο αέρας δέχεται από το ρευστό. Εκπυρσοκρότηση μπορεί να δημιουργηθεί από την πυρίτιδα, με μίγμα 71 μερών νίτρου, 74 άνθρακος, 9 θείου.

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 80.

έκταση: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] ιδιότητα των σωμάτων η οποία θεωρείται με τρεις τρόπους: Κατά μήκος — γραμμή, κατά μήκος και πλάτος — επιφάνεια, κατά μήκος, πλάτος και βάθος — σώμα. Η έκταση είναι η συνύπαρξη πολλών σημείων *συνεπικειμένων αλλήλοις και μη διαχωρουμένων*. Στην έννοια της έκτασης έπεται η έννοια της διαιρέσης, μόνο αν εννοήσουμε την έκταση γεωμετρικά και όχι φυσικά.

ΠΗΓΗ: Βουλγάρεως Ευγενίου, *Τα αρέσκοντα τοις φιλοσόφοις...*, Βιέννη 1805, σ. 44-46.

έκτασις μεταφυσική: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] θεωρείται διττώς, ως αισθηματική, δηλαδή ως αποτέλεσμα εξωτερικής ενέργειας στα αισθητήρια όργανά μας και αφηρημένη, δηλαδή ως έργο της διάνοιας, που καθολικεύει την αισθηματική και την επεξεργάζεται ως μεταφυσικό ον, αφαιρώντας όλες τις ενυπάρχουσες αισθητές και ενεργητικές ιδιότητες. Για να διαμορφωθεί η ιδέα της έκτασης είναι αναγκαία η κίνηση. Στο ερώτημα αν η έκταση είναι επ' άπειρον διαιρετή, φαινόμενη ή αφηρημένη, η απάντηση είναι ότι αυτή που έχει σχέση με την αίσθηση και είναι φυσική, δεν πρέπει να θεωρηθεί επ' άπειρον διαιρετή. Η ουσία της ύλης δεν ταυτίζεται με την έκταση.

ΠΗΓΗ: Παμπλέκη Χριστόδουλου, *Περί Φιλοσόφου, Φιλοσοφίας...*, Βιέννη 1786, σ. 177-187.

έκτασις: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] το πεπερασμένο μεταξύ κάποιων όρων διάστημα. Νοείται με 3 τρόπους: επιμήκης (ευθεία), επιμήκης και πλατεία (επιφάνεια), επιμήκης, πλατεία και βαθεία (πρίσμα / σώμα).

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία Φυσικής εκ νεωτέρων συγγραμμάτων*, τόμ. Α', Λειψία Σαξωνίας 1766, σ. 20.

έλαια: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] συστατικό των φυτών. Αποτελείται από υδρογόνο και άνθρακα σε διαφορετικές αναλογίες. Διακρίνονται τα έλαια σε έμμονα και αιθέρια.

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 331.

έλαια: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] ενώσεις άνθρακος με υδρογόνο, με διαφορετικές αναλογίες των δύο συνθετικών μερών ή και κάποιων άλλων πρόσθετων. Π.χ. το έλαιον της φάλαινας περιέχει δυσώδη ζωικά μόρια, το έλαιον του ρόδου περιέχει ευωδία ανθέων. Τα έμμονα έλαια, που είναι κοινά και εν χρήσει, περιέχουν περισσότερη αναλογία άνθρακος και δεν εξατμίζονται, αν δεν αναλυθούν. Τα ευώδη, τα λεγόμενα αιθέρια, περιέχουν ίση αναλογία άνθρακος και υδρογόνου ή υπερέχει το υδρογόνο και εξατμίζονται χωρίς να αναλυθούν.

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 162.

έλαια αιθέρια (πτητικά): [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] φυτικά έλαια που εξατμίζονται. Αποτελούν τη βάση κάθε φυτικής ευωδίας και προέρχονται μάλλον από τα μέρη του φυτού παρά του σπόρου. Δεν βρίσκονται στο μέρος εκείνο του φυτού, όπου είναι κλεισμένο το έμβρυο του φυτού. Βρίσκονται στο φλοιό των οπωρικών (*πορτογαλλίων, λειμονείων*) στα φύλλα και ξύλα των φυτών, όπως τα ευώδη χόρτα, η κανέλλα, στους σπόρους του γλυκάνισου. Μερικά από αυτά είναι παχέα (*βούτυρος*) και άλλα ρευστά σαν το νερό. Χρησιμεύουν για τον καθαρισμό κηλίδων από τα υφάσματα.

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 333.

έλαια έμμονα: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] έλαια των φυτών που διαλύονται δια του πυρός. Περιέχονται στους σπόρους των φυτών, πλην της ελαιάς, που περιέχεται στον καρπό. Τέτοια θεωρούνται το έλαιον του αμυγδάλου στο γάλα του αμυγδάλου, το έλαιον του λίνου, το ελαιόλαδο. Τα έλαια αυτά δεν είναι δυσώδη, όπως τα έλαια των ζώων.

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 331.

έλαιον πέτρας: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] ένας από τους παχύτερους και λιπαρότερους χυλούς της γης που οφείλει το όνομά του στο ότι ρέει δια μέσω των πετρών, είτε καθ' εαυτό ή αναμιγμένο με ύδωρ. Ονομάζεται και γης έλαιον. Πηγάζει από περιοχές στις οποίες ο άνθραξ της πέτρας πλεονάζει. Είναι το έλαιο αυτό ποικιλόχρωμο, άλλοτε λευκό και άλλοτε άλλου χρώματος. Άφθονο ρέει σε διάφορα μέρη της γης και στα παράλια του Βόρειου Ωκεανού της Αμερικής. Έχει τη δυνατότητα να είναι διαχωρητικό, διατμητικό και ενισχυτικό των νεύρων. Αν αλειφθεί στο εξωτερικό του οφθαλμού μπορεί να διώξει τις ελμίνθες (είδος παρασίτου). Η οσμή του ελαίου είναι πολύ βαριά. (σημ.: πετρέλαιο.)

ΠΗΓΗ: Βουλγάρως Ευγενίου, *Τα αρέσκοντα τοις φιλοσόφοις...*, Βιέννη 1805, σ. 276-277.

ελαστική δύναμη: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] δύναμη που προκαλείται από τη θερμότητα, δηλαδή μία βία γεννημένη από τη φωτιά. Όταν ο αέρας κρυώσει, συναντάται πάλι με τα πρώτα μόριά του και δεν μένει αραιός, όπως όταν είχε τη θερμότητα της φωτιάς μέσα του. Η ελαστική δύναμη είναι αυτή που τον κάνει να διατηρεί την ισορροπία του. Και ισορροπία σημαίνει ελαστικότητα και θλίψη (πίεση).

ΠΗΓΗ: Ρήγα Βελεσιτλή Θετταλού, *Φυσικής Απάνδισμα...*, Βιέννη 1790, σ. 50.

ελαστικότητα: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] ιδιότητα των σωμάτων. Για την αιτία της ελαστικότητας διατυπώθηκαν πολλές θέσεις. Σύμφωνα με τους καρτεσιανούς αυτή οφείλεται στην θλίψη (πίεση) των υλικών μεριδίων από την λεπτή αιθέρια ύλη. Ο λεπτός αιθέρας είναι ελαστικός και μεταδίδει στα σώματα την ελαστικότητά του. Άλλοι θεωρούν ως αιτία της ελαστικότητας το πυρ. Κάποιοι όπως ο Σαμουήλ Κλάρκιος υποστηρίζουν ότι σε κάθε ενέργεια υπάρχει ίση αντενέργηση και επομένως τα θλιβόμενα σώματα με ίση δύναμη επανέρχονται στην προηγούμενη θέση τους. Κατά τον Μουσχεμβροέκιο η αιτία του ελατηρίου παραμένει λανθάνουσα, μέχρις ότου γίνουν πολλά πειράματα. Η φιλόσοφος του Καστελλέτ θεωρεί ότι δεν είναι φανερή η μηχανική αιτία της ελαστικότητας του αέρα. Κατά την άποψη του Νεύτωνα όλα τα είδη των σωμάτων και τα συντεθέντα ελάχιστα μόρια τους έχουν τη δύναμη να έλκουν άλληλα προς εαυτά και υπ' αλλήλων να έλκονται. Και καθώς συμβαίνει θλίψη (πίεση) στα σώματα, οι προηγούμενες επαφές των μορίων μετακινούνται και δημιουργούνται άλλες επαφές που δεν ταιριάζουν στη φύση των μορίων που μετακινήθηκαν.

ΠΗΓΗ: Βουλγάρως Ευγενίου, *Τα αρέσκοντα τοις φιλοσόφοις...*, Βιέννη 1805, σ. 60-70.

έλαττον: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] σημείο της αποφαιτικής ποσότητας. Από τους Λατινούς

ονομάζεται *minus*, από *εμάς*, προφέρεται με το *πλήν* ή *άνευ*. Κατά το Διόφαντο ονομάζεται *σημείον λείψεως*.

ΠΗΓΗ: Γοβδελά Δημητρίου, *Στοιχεία Αλγέβρας*, Χάλλη 1806, σ. 16.

ελάττονες κύκλοι σφαιράς: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] κύκλοι οι οποίοι έχουν διαφορετικό κέντρο από το κέντρο της σφαιράς και τη διαρούν σε δύο άνισα μέρη. Είναι δε οι δύο Τροπικοί και οι δύο Πολικοί.

ΠΗΓΗ: Νοταρά Χρυσάνθου, *Εισαγωγή εις τα γεωγραφικά και σφαιρικά*, Παρίσι 1716, σ. 16.

ελαφρόν φλογιστόν γάζον: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] ο φλογιστός αήρ που εκβάλλεται από μέταλλα και κυρίως από σίδηρο και ψευδάργυρο, αν αμφοτέρωτα διαλυθούν στο ασημόνερο. Ο αέρας που απελευθερώνεται έτσι ονομάζεται ελαφρόν φλογιστόν γάζον και υδρογόνον.

ΠΗΓΗ: Δαρβάρεως Δημητρίου Νικολάου, *Επιτομή Φυσικής...*, τόμ. Β', Βιέννη 1812, σ. 102.

ελεύθερον θερμαντικόν: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] το αισθητό θερμαντικό που απομακρύνεται από ένα σώμα και πηγάζει σε κάποιο άλλο για να ισορροπήσει. Τέτοιο είναι το θερμαντικό του ηλίου, του πυρός, των λαμπάδων και η θερμότητα του ανθρώπινου σώματος.

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 56.

ελκτική δύναμις: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η δύναμη με την οποία τα σώματα εφέλκουν άλλα. Αυτή συμβαίνει χωρίς τίποτε να τα ωθεί έξωθεν ή να τα θλίβει (πιέζει). Η ελκτική δύναμη υπάρχει στην ύλη και όχι στους πόρους, γιατί ο πόρος είναι άμοιρος ύλης. Με παντοδαπές και πολυετείς παρατηρήσεις και κάθε είδους εξακριβωμένες πειραματικές διαδικασίες οι φυσιολόγοι έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η εφελκυστική δύναμη δεν είναι εξωτερική και μηχανική αλλά εσωτερική, ενυπάρχει σε όλα τα σώματα και είναι κοινό κατηγορούμενό τους.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία Φυσικής εκ νεωτέρων συγγραμμάτων*, τόμ. Α', Λειψία Σαξωνίας 1766, σ. 47-64.

ελκυστική δύναμη: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] διακρίνεται στην *ελκυστική δια της βαρύτητος*, με την οποία ένα σώμα ενεργεί σε άλλο που απέχει από αυτό και το κάνει να βαρύνει (να έλκεται) προς αυτό (ελκυστική ή ελκτική βαρύτητα) και στην *ελκυστική δια συναφείας*, η οποία βρίσκεται μόνο στα μικρά σωματίδια της ύλης. Η δύναμη αυτή είναι μεγαλύτερη, όταν τα μόρια είναι σε αφή ή προσεγγίζουν το

ένα το άλλο. Στα ομοιογενή μόρια, η σφαίρα αυτής της ελκυστικής δύναμης δεν είναι αντιληπτή - αισθητή, όταν τα μόρια απέχουν αισθητά. Όσο μικρότερο είναι το διάστημα, τόσο μεγαλύτερη ισχύ έχει και λιγοστεύει, όταν αυξάνει η απόσταση (η ισχύς της είναι αντιστρόφως ανάλογη των κύβων των διαστημάτων και όχι των τετραγώνων αυτών). Η ελκυστική δύναμη είναι ανάλογη προς την ποσότητα της ύλης που περιέχουν τα μόρια και ανάλογη προς την επιφάνεια της αφής.

ΠΗΓΗ: Γαζή Ανθίμου, *Γραμματική των Φιλοσοφικών Επιστημών...*, Ύμνος Α', Βιέννη 1799, σ. 149-150.

Ελλάς: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] χώρα της Ευρωπαϊκής Τουρκίας, αποτελείται από τη Μακεδονία, Αλβανία (Ηπειρο), Θεσσαλία, Λειβαδιά (ιδίως Ελλάδα), τα νησιά του Αρχιπελάγους ή της Άσπρης Θάλασσας (Αιγαίου).

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνοψις επιστημών δια τους πρωτοπείρους...*, Βιέννη 1819, σ. 130-135.

ελληνική φιλοσοφία: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η φιλοσοφία εγεννήθη εις την φιλτάτην ημών πατρίδα. Την αλήθεια αυτή βεβαιώνει όχι απλώς ο μύθος των Μουσών και του Απόλλωνος ή ο λόγος του φιλοπάτριδος Ισοκράτους “Φιλοσοφίαν η πόλις ημών εγέννησε”, διότι οι αυτομαρτυρίες είναι ύποπτες και δεν δίνουν την απαιτούμενη ακρίβεια της αξιοπιστίας, αλλά μας την επιμαρτυρούν οι ετερογενείς (οι μη Έλληνες) γνήσιοι εραστές της φιλοσοφίας, στρέφοντας επιστατικότερα τον νου στη φύση των πραγμάτων. Ο Κάντιος στη *Λογική του* (σελ. 29, έκδ. 1800 εν *Καινιγσβέργ*) αναφέρει ρητώς “Πρώτα από όλα τα έθνη άρχισαν να φιλοσοφούν οι Έλληνες”. Και άλλος Γερμανός φιλόσοφος πολυμαθής και κριτικός, ο Τενεμάννος (*Ιστορία της Φιλοσοφίας, Τομ. Α'*, στην αρχή της *Εισαγωγής εις την Ελληνικήν Φιλοσοφίαν*) βεβαιώνει την αυτή γνώμη. Όλοι σχεδόν οι σοφοί της Γερμανίας τα αυτά φρονούν για την αρχή της φιλοσοφίας. Εξετάζοντας την κατάσταση της ελληνικής φιλοσοφίας από την αρχή της παρελθούσης εκατονταετηρίδος έως τα μέσα αυτής, ως νέα και πρόσφατη, που έφτασε σε μας από κάποια εκδιδόμενα βιβλία και από το στόμα των ευσεβών μας διδασκάλων, βρίσκουμε ότι και σε μας επικρατούσε η σχολαστική ή περιπατητική λεγόμενη φιλοσοφία, η οποία είχε μόλις προ ολίγου πάψει να βασιλεύει σε όλα τα σχολεία της Ευρώπης. Η μόνη διαφορά ανάμεσα σε μας και σε κείνους είναι ότι αυτοί βοηθούμενοι από εσωτερικές περιστάσεις έβγαιναν τρέχοντας από το σκότος της αμαθείας, εμείς εμποδιζόμενοι, μόλις αισθανόμαστε ότι υπάρχουν και άλλα μαθήματα καταλληλότερα στο λογικό του ανθρώπου. Υπομνηματιστές λοιπόν μεγάλοι και παχυλοί του Αριστοτέλη, οι οποίοι οδηγούσαν λίγο πριν την Ευρώπη στην παιδεία, κατείχαν και σε μας τη θέση των γνησίων φιλοσόφων και μία Λογική, που δεν είχε ούτε αρχή ούτε τέλος, αναμειγμένη με

θεολογικά και εκκλησιαστικά ζητήματα, διδασκόμενα για σειρές ετών, αποτελούσαν την εγκυκλοπαιδεία των φιλοσοφικών επιστημών της εποχής εκείνης. Τέτοια είναι τα συγγράμματα του Γεωργίου Κορεσίου Χίου, τα εις τον Αριστοτέλην υπομνήματα του Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου του εξ Απορρήτων, τα φιλοσοφήματα του Κορυδαλέως και των διδασκόντων στα δημόσια σχολεία Κωνσταντινουπόλεως και Βουκουρεστίων και Πάτμου. Σημαντική ήταν η συμβολή στα γράμματα γενικότερα της περιωνύμου πόλεως των Ιωαννίνων, όπου ο Μεθόδιος Ανθρακίτης έφερε —κατά το έτος 1718 από την Ιταλία— τις γεωμετρικές επιστήμες, ικανές να ανάψουν το φως του Λόγου και να διερεθίσουν επί πλέον την έμφυτη του ανθρώπου φιλομάθεια. Αυτός και ο μαθητής και διάδοχός του Βαλάνος Βασιλόπουλος, δάσκαλοι της κοινής των Ιωαννίνων σχολής, δίδαξαν με την Αριστοτελική φιλοσοφία κατά τα συγγράμματα του Κορυδαλέως και τη Γεωμετρία του Ευκλείδου, την Αριθμητική και τη θεωρία των Σφαιρικών. Πολλοί μαθητές τους, λόγω της τότε επικρατούσας εμπορικής σχέσης των Ιωαννίνων με τη Βενετία, μετέβαιναν στις Ιταλικές χώρες και αναπτερώνοντας τον έρωτα της μαθήσεως, συνεισέφεραν τα δυνατά προς διόρθωση της καταστάσεως μας, με συστάσεις τυπογραφιών, με εκδόσεις βιβλίων ελληνικών και μεταφρασμένων από άλλες γλώσσες και με κάθε είδος συνδρομή που υπαγόρευαν οι τότε χρόνοι. Στα Ιωάννινα συστήθηκε κατά το έτος 1750 μια δεύτερη σχολή, πλην εκείνης του Βαλάνου, που ονομάστηκε *Μαρουτσική* χάρη σ' αυτούς που κατέβαλαν τη δαπάνη και *Ευγενιακή* χάρη στον *Ευγένιο Βούλγαρι* που κατέβαλε τα σπέρματα της νεότερης διδασκαλίας και ο οποίος δίδαξε επίσης μετά στην Κοζάνη, πολίχνη της Μακεδονίας και στο Πατριαρχικό σχολείο της Κωνσταντινουπόλεως, αφήνοντας στο γένος Νέα Λογική, Νέα Μεταφυσική, Νέα Φυσική και πολλούς από τους μαθητές του να διδάσκουν στα σχολεία της Ελλάδος. Ό,τι υπήρξε στην Αγγλία ο Βάκων, ό,τι ενήργησε στη Γαλλία ο Καρτέσιος και εφεξής στη Γερμανία ο Λείβνίτιος, δεν θα ήταν λάθος να πούμε ότι όλα αυτά τα κατόρθωσε σε μας ο Ευγένιος. Αυτός εξόρισε τη σχολαστική ερεσχηλία από τα σχολεία της Ελλάδος και εισήγαγε τις μεταμεθοδεύσεις του Βάκωνος, του Λείβνιτίου, του Βολφίου και όσων εκοπίασαν στην κάθαρση των επιστημών και της φιλοσοφίας μέχρι την εποχή εκείνη. Οι έως τότε *απεριπάτητοι περιπατητικοί* μας έπαυσαν να κρατούν δεσμευμένο τον νου της νεολαίας στις θεωρίες ενός ανδρός, του Αριστοτέλους, και τούτου παραμορφωμένου από τους υπομνηματιστές, και άρχισαν να ερμηνεύουν αντί των λεγομένων Κορυδαλικών, τις θεωρήσεις των Νεωτέρων και τα *Αρέσκοντα τοις Φιλοσόφοις. Τα έργα του Ευγενίου έκραζαν προς ημάς το Ευαγγελικόν "Πορεύεσθαι προς τους πωλούντας και αγοράσατέ"* και αυτή τη φωνή κάποιιοι σαν τον Νικόλαο Ζερζούλη εκ Μετσόβου, την άκουσαν και μετάβησαν στις Ιταλικές χώρες για τα νεότερα μαθήματα της Πειραματικής Φυσικής και τη

νεότερη Φιλοσοφία, διδάσκοντας στη συνέχεια τις νέες αυτές ιδέες σε πολλά μέρη της Ελλάδος και στο Ιάσιο. Καθώς εσωτερικές και εξωτερικές περιστάσεις άρχισαν από το έτος 1718 να συνδέουν στενότερα τους ομογενείς δι' εμπορικών σχέσεων με το φωτισμένο μέρος της Ευρώπης, η επιμιξία με σοφούς άνδρες της Ευρώπης και η ευτυχής πρόοδος στις εμπορικές επιχειρήσεις συντέλεσαν ώστε τους πραγματευτές των υλικών φορτίων να ακολουθήσουν πραγματευτές που έμελλε να μεταφέρουν στην πατρίδα τα *αθάνατα αγώγυμα*, την προγονική μας σοφία. Σημαντική ήταν στο έργο αυτό και η συμβολή των ευεργετών, όπως οι Ζωσιμάδες, οι Καπλάνες, με τις εισφορές των οποίων ανακαινίσθηκαν τα σχολεία των Ιωαννίνων, της Χίου, των Βουκουρεστίων. Στο χρονικό αυτό διάστημα η μεγαλύτερη πλειοψηφία των δασκάλων μας, όπως οι Σελεπής, Βαρδαλάχος, Βενιαμίν, Δούγκας, περιορίστηκε στις Μαθηματικές επιστήμες και την Πειραματική Φυσική, στα έργα των οποίων θα πρέπει να προστεθούν και σημαντικές μεταφράσεις επιστημονικών έργων από την Ευρώπη.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνταγμα φιλοσοφίας*, τόμ. Α', Βιέννη 1818, σ. δ' -ιδ'.

Ελουητία: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] la Suisse, μέρος της Κελτικής Γαλλίας. *Ορεινή γη και λιμνώδης, που διασχίζεται από πολλούς ποταμούς.* Αποτελείται από 13 μέρη (*καντώνια*), που συνιστούν αριστοκρατίες (αριστοκρατικές διοικήσεις) αυτοκέφαλες και ελεύθερες. Κάποια από τα καντώνια έχουν δημοκρατική διοίκηση. Θρήσκευμα ακολουθούν το ρωμαϊκό (καθολικό), του Λούθηρου και του Καλβίνου. Σημαντικές πόλεις είναι: η Βέρνα (Βέρνη), η Βασιλεία, η Ζουρίχ (Ζυρίχη). (σημ.: Ελβετία.)

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία Γεωγραφίας...*, Βιέννη 1804, σ. 121-126, Ελβετία.

εμπειρική ψυχολογία: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] έχει ως αντικείμενό της την ανθρώπινη ψυχή, θεωρούμενη ως προς όλες της τις δυνάμεις, ενέργειες, σχέσεις, καταστάσεις, με όλες τις διαφορές που μπορούν να γεννηθούν από την οργάνωση του σώματος, τη διαίτα, το γένος, το κλίμα, τη διοίκηση, τη θρησκεία, την τύχη, κ.λπ. Οι παρατηρήσεις της ψυχής πρέπει να γίνονται επιμελώς σε κάθε εσωτερική του ανθρώπου κατάσταση, δηλαδή ως προς τα αισθήματα, τα πάθη, τις έννοιες, τις αναμνήσεις, τη γλώσσα που ο άνθρωπος μιλά και τα έργα του. Η εμπειρία δε μας διδάσκει τι είναι αυτή καθ' εαυτή η ψυχή, αλλά μόνο μας εκπαιδεύει ώστε να τη γνωρίσουμε, στο βαθμό που αυτή φανερώνεται μέσα από τις ενέργειές της, τις οποίες συναισθανόμαστε στους εαυτούς μας ή τις παρατηρούμε στους άλλους. Σε κάθε ψυχολόγο απαιτούνται οι εξής ιδιότητες: να γίνει οξύς και ακριβής παρατηρητής, μέσα από επιμελή μελέτη και εξάσκηση, ώστε να διακρίνει τις μικρές και λεπτές διαφορές των εννοιών και αισθημάτων. Να είναι ελεύθερος από προλήψεις και δοξασίες, τις

οποίες κάποιιοι συχνά αποδέχονται αυθαίρετα για να ερμηνεύσουν τις διάφορες ψυχικές καταστάσεις. Να γνωρίσει ανθρώπους κάθε κατηγορίας, ηλικίας και τύχης μέσω της συναναστροφής και ανάγνωσης βιβλίων που περιγράφουν τις διάφορες κατηγορίες των ανθρώπων. Ο ψυχολόγος συναντά βέβαια δυσκολίες μελετώντας και ανιχνεύοντας τις δυνάμεις της ψυχής, διότι η ψυχή είναι ον αφανές και αόρατο, μη παρατηρήσιμο με εξωτερικά κριτήρια. Πρέπει λοιπόν ο ψυχολόγος με δύναμη ψυχής να παρατηρεί τις καταστάσεις της ψυχής. Αυτό γίνεται ακόμη δυσκολότερο όταν τον άνθρωπο τον κυριεύουν τα πάθη, οπότε δύσκολα παρατηρεί τον εαυτό του. Είναι δύσκολο να παρατηρήσουμε την ψυχή άλλων ανθρώπων, καθότι αγαπούν να κρύβονται επιμελώς όταν αντιληφθούν ότι παρατηρούνται οι σκέψεις και τα έργα τους. Λίγοι άνθρωποι παρατηρούν τον εαυτό τους και γι' αυτό το γνώθι σαυτόν είναι πολύτιμο. Η ωφέλεια από την ψυχολογία είναι μεγάλη. Διεγείρει στον άνθρωπο την παρατήρηση του ανθρώπου, την συνειδητοποίηση της υπεροχής του έναντι των άλλων δημιουργημάτων, την κατανόηση των δυνάμεων, κλίσεων και παθών του, ξυπνώντας τον πόθο προς μελέτη και μάθηση και άλλων φιλοσοφικών επιστημών. Η μελέτη των ιστοριών, γλωσσών, βίων, ηθών, εθών των διαφόρων λαών της γης αποβαίνει ωφέλιμη, όταν ο μελετών αυτά είναι συνηθισμένος να κάνει δικές του ψυχολογικές παρατηρήσεις. Από πολλές πρακτικές επιστήμες προηγούνται οι ψυχολογικές πληροφορίες. Αποτελεί έτσι η ψυχολογία προϋποθέση όσων ασχολούνται με την αγωγή και διάπλαση των παιδιών, των παιδαγωγών, των κοινών δασκάλων και των νομοθετών. Η Πολιτική, η Δικανική, η Δικαιολογία, η Αισθητική θεμελιώνονται στην Εμπειρική ψυχολογία. Η Λογική, η Φιλοσοφική διδασκαλία των γλωσσών δεν συντηρούνται χωρίς αυτή, αλλά και ο ιεροκήρυκας και ο γιατρός τη χρειάζονται ως στήριγμα στο επάγγελμά τους. Πρώτος ο περικλής Βόλφιος έγραψε συστηματικά Εμπειρική ψυχολογία και μετά από αυτόν συνεισέφεραν πολλοί Γερμανοί, μάλιστα από τους ονομαζόμενους Εκλεκτικούς, στο να εκταθεί και να διορθωθεί αυτή η επιστήμη. Από τους Άγγλους, μετά το Λώκιο, συνέβαλαν στη διαμόρφωση της ύλης της ψυχολογίας οι Όυμος, Αρτελείος και Σμιθ. Από τους Γάλλους, οι Κονδιλλάκιος και Ελβέτιος. Τέλος όταν έκαναν την εμφάνισή τους οι Κριτικές του Καντίου, άρχισε μία εντελώς νέα εποχή της επιστήμης αυτής. Επειδή έκτοτε τη διέκριναν από όλες τις φιλοσοφικές επιστήμες και άρχισαν να την πραγματεύονται κατ' ιδίαν ως προπαρασκευή στη φιλοσοφία, διδακτική των όσων η πείρα μόνη μας πληροφορεί για τα εσωτερικά μας φαινόμενα, χωρίς άλλη έρευνα να γίνεται με την ενέργεια του νου.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνταγμα φιλοσοφίας*, τόμ. Α', Βιέννη 1818, σ. 33-40.

εμπορικά κατάστιχα: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] κάθε έμπορος είναι υποχρεωμένος

να έχει ημερούσιον κατάστιχον. Σε αυτό καταγράφει μέρα παρά μέρα τα ενεργητικά και παθητικά χρέη του, τις εμπορικές πράξεις, τις αναδοχές και οπισθογραφές των συναλλαγματικών του, την κάθε είδους δοσοληψία, το χρηματικό ποσό που χρησιμοποίησε για έξοδα της οικίας του. Είναι υποχρεωμένος να συγκεντρώνει όσες επιστολές λαμβάνει και να αντιγράφει σε κατάστιχο όσες επιστέλλει. Μία φορά το χρόνο πρέπει να κάνει απογραφή των κινητών και ακίνητων περιουσιακών στοιχείων του, των ενεργητικών και παθητικών του χρεών και να την αντιγράφει κάθε χρόνο σε ένα ειδικό για το σκοπό αυτό τετράδιο. Το ημερούσιον κατάστιχον και αυτό των καταγραφών πρέπει να υπογράφονται (από αρμόδια αρχή) μία φορά το χρόνο, ενώ αυτό δεν ισχύει για το κατάστιχο των αντιγραμμένων επιστολών. Όλα τα κατάστιχα πρέπει να φυλάσσονται κατά τάξιν χρονίας, χωρίς άσπρους τόπους, παραλείψεις ή μεταφοράς εις το περιδώριον. (σημ.: υποχρεωτικά εμπορικά βιβλία.)

ΠΗΓΗ: Ράκου Θεοδ., *Γαλλικός Εμπορικός Κώδηξ...*, Παρίσι 1820, σ. 4-5.

εμπορικά κατάστιχα: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] το να κρατεί κανείς εμπορικά κατάστιχα είναι τέχνη με την οποία οι πραγματευτές ή άλλοι διοικητές λογαριασμών (λογιστές) κατ' αυτόν τον τρόπο δύνανται να δουν την κατάσταση του κεφαλαίου τους σε κάθε εποχή, τις δοσοληψίες τους είτε σε χρήματα είτε σε εμπορεύματα και την πορεία των υποθέσεων που σχετίζονται με αυτά. Το κράτημα των καταστίχων είναι 2 ειδών: α) το απλούν ή γερμανικόν, που διδάσκει τον τρόπο πώς να γράψει κάποιος στα κατάστιχά του κάθε πράγμα σε ένα μόνο πιστόν (πιστωτή) ή χρεώστη. Εκ τούτων γνωρίζει κανείς τις δοσοληψίες, τα χρηματικά ποσά που του χρωστούν και πόσα χρήματα βρίσκονται στο ταμείο. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιούνται τα εξής κατάστιχα: το *Καθημερινόν* (το *Γουρνάλ*), το *βιβλίον του Ταμείου* (της *Κάσσας*), το *Καθολικόν* (το *Μαέστρον*). Μπορούν όμως να προστεθούν και άλλα κατάστιχα, όπως το κατάστιχο της *Καταδήκης* (του *Μαζαγιού*), της *Καταγραφής των πραγματειών* (της *Φατούρας*). Αυτός ο τρόπος των καταστίχων μπορούσε να διατηρηθεί εφ' όσον το εμπόριο διενεργείτο σε μικρή έκταση και οι υποθέσεις δεν περιεπλέκοντο πολύ. Από το τέλος όμως του 15ου αιώνα που άκμασε στην Ιταλία, και κυρίως στη Βενετία και Γένοβα και προήγαγε τόσες υποθέσεις στην Ανατολή και Ινδία, ο Ιταλός πραγματευτής αναγκάστηκε να διατάξει τα κατάστιχά του σε τρόπο ανάλογο με τις υποθέσεις του και αυτό οδήγησε στον ιταλικό τρόπο κρατήματος των καταστίχων (*Scriptura doppia*). β) Το διπλούν κράτημα των καταστίχων διαφέρει από το απλούν, στο ότι κάθε αντικείμενο το οποίο συμμετέχει στην εμπορική πράξη είτε είναι πράγμα είτε πρόσωπο, έχει δικό του ιδιαίτερο λογαρισμό (παρτίδα). Κάθε πράγμα λοιπόν, ακόμη και τα ενεργητικά ή παθητικά χρέη του πραγματευτού, προσωποποιούνται και σημειώνονται στα κατάστιχα

ως πρόσωπα ζώντα. Έτσι κάθε άνθρωπος ή είδοςπραγματείας γίνεται *άπαξ πιστός* και *δεύτερον χρεώστης*. Αυτό βέβαια εξαρτάται από τους κανόνες με τους οποίους ένας άνθρωπος μπορεί να πιστωθεί ή να χρεωθεί. (σημ.: υποχρεωτικά εμπορικά βιβλία.)

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Διδασκαλία Εντελής συστηματική...*, Ιάσσιον 1817, σ. 194-196.

εμπορική λέσχη: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] η συνέλευση των εμπόρων, ναυκλήρων και μεσιτών ανταλλάγματος και πραγματειών, η οποία γίνεται με την άδεια της διοικήσεως (τοπικής εξουσίας). Η έκβαση των εμπορικών συμφωνιών και συμβιβασμών στη λέσχη, προσδιορίζει την τιμή του ανταλλάγματος, των πραγματειών, των σιγουριτών (ασφαλιστών), του ναυλώματος, των δια ξηράς ή ύδατος αγωγίων, των δημοσίων ομολογιών και άλλων όσων επιδέχονται τιμολόγησης. Αυτές οι διάφορες τιμές επιβεβαιώνονται από τους μεσίτες ανταλλάγματος και πραγματειών, όπως καθορίζουν τα γενικά ή μερικά τακτικά διατάγματα. (σημ.: τόπος εμπορικών, χρηματιστηριακών, ασφαλιστικών πράξεων.)

ΠΗΓΗ: Ράκου Θεοδ., *Γαλλικός Εμπορικός Κώδηξ...*, Παρίσι 1820, σ. 27-28.

εμπόριο αποδεικτικών γραμμάτων: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] το εμπόριο των μετοχών. [Απόδοση στα ελληνικά του γερμανικού όρου *Actienhandel* [*Aktienhandel*]]. Αν οι περιστάσεις δείχνουν ότι η συντροφία πρόκειται να έχει κέρδη, τα αποδεικτικά γράμματα πωλούνται με κέδρος. Αν το εμπόριο δίδει κακές ελπίδες, τα γράμματα πωλούνται με ζημία. (σημ.: εμπόριο μετοχών.)

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Διδασκαλία Εντελής συστηματική...*, Ιάσσιον 1817, σ. 71.

εμπόριον διάμεσον: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] εμπόριοπου αφορά εμπορεύματα που κατασκευάζονται σε έναν τόπο για να πουληθούν πάλι σε άλλα έθνη.

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Διδασκαλία Εντελής συστηματική...*, Ιάσσιον 1817, σ. 52-53.

εμπόριον διαπεμπτικών: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] το διαβιβαστικό εμπόριο κατά το οποίο δέχεται κάποιος εμπορεύματα, που ανήκουν σε άλλον, για να φροντίσει να τα στείλει σε κάποιον τρίτο, που κατοικεί σε τόπο μακρινό. Το εμπόριο αυτό ονομάζεται και *Σπεδιτζιόν* [από τη γερμανική λέξη *Spedition* που σημαίνει αποστολή]. Ο άνθρωπος που αναλαμβάνει αυτή τη φροντίδα για λογαριασμό ενός ξένου λέγεται *διαπομπός*, στα Γερμανικά *Spediteur* [που σημαίνει αποστολέας].

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Διδασκαλία Εντελής συστηματική...*, Ιάσσιον 1817, σ. 60.

εμπόριον εργοχείρων: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] καταγίνεται με πράγματα στα οποία οι άνθρωποι δίνουν με την τέχνη ή την εργασία τους περισσότερη ωραιότητα, κομψότητα και ευχρηστία από αυτή με την οποία τα γεννά η φύση. Αυτό το είδος εμπορίου είναι ουσιαστικό για την οικονομία της χώρας και όλοι οι κυβερνήτες των σημερινών πολιτειών φροντίζουν να το ενισχύσουν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Βρετανία. Προϋπόθεση για την ανάπτυξή του είναι η διάθεση *ωμών προϊόντων* (πρώτων υλών) στον τόπο εγκατάστασης του τεχνουργείου (βιοτεχνικού εργαστηρίου). *Η ευδημία της ζωωτροφίας συνεργεί πολύ εις την πρόοδον των εργοχείρων.* Τα τεχνουργεία πρέπει να εγκαθίστανται όχι πλησίον των μεγάλων πόλεων αλλά σε τόπο πεδινό ή ορεινό ποτιζόμενο και εφοδιασμένο με ξύλα. Σημαντικές στην ανάπτυξη της εσωτερικής επικοινωνίας μιας χώρας και στη διευκόλυνση των τεχνουργείων είναι οι διώρυγες (κανάλια). Στα νεότερα χρόνια οι μηχανές, π.χ. ατμομηχανές, έφεραν μεγάλες αλλαγές στα τεχνουργεία, εξασφαλίζοντας ομοιόμορφη και φθηνότερη παραγωγή, ενώ σημαντικές για την παραγωγή τους είναι οι γνώσεις μηχανικής και χημικής, όπως η περίπτωση των Άγγλων.

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Διδασκαλία Εντελής συστηματική...*, Ιάσιον 1817, σ. 43-50.

εμπόριον παραγγελματικών (κομμισιόν): [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] εμπόριο κατά το οποίο ένας πραγματευτής σε ξένο τόπο αγοράζει πραγμάτειες (εμπορεύματα) για λογαριασμό ενός άλλου που κατοικεί σε τόπο εμπορικό αλλά που απέχει πολύ και τις οποίες πραγμάτειες παρήγγηλε σε αυτόν ορίζοντας και την τιμή τους. Ο πραγματευτής που δίνει την παραγγελία προς κάποιον από τους ανταποκριτές του λέγεται *παραγγέλλων (Comittent)*, αυτός δε που τη δέχεται και την εκτελεί *παραγγελλόμενος (Commissionair)*.

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Διδασκαλία Εντελής συστηματική...*, Ιάσιον 1817, σ. 53.

εμπόριον συντροφιών: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] εμπόριο που διεξάγεται με τη συνένωση ιδιωτών και τη σύσταση συμφωνητικών μεταξύ τους. Ο κοινωνός μιας *συντροφίας* καλείται *σύντροφος*. Η συγκρότηση μιας συντροφίας πρέπει να κοινολογείται δημοσίως, δια των εφημερίδων, σε εξαιρετικές δε περιπτώσεις και μόνον με σκοπό την ειδοποίηση δια των λεγομένων *εγκυκλίων γραμμάτων*, που στέλλονται προς ντόπιους και ξένους εμπόρους. Η διάλυση μιας συντροφίας γίνεται πάλι δημοσίως και σύμφωνα με τους κανόνες που επικρατούν σε κάθε τόπο. (σημ.: εταιρεία.)

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Διδασκαλία Εντελής συστηματική...*, Ιάσιον 1817, σ. 65-68.

εμπόριον: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] επάγγελμα συναλλαγής πραγματειών, νομισμάτων, μετάλλων και απάντων των κινητών πραγμάτων με σκοπόν τιμίου κέρδους.

Διακρίνεται σε εμπόριο θαλάσσης, ξηράς, μεγαλεμπόριο, λιανεμπόριο, των Ινδιών, της Αμερικής, της Ευρώπης, κ.λπ.

ΠΗΓΗ: Παπαδοπούλου Νικολάου, *Ο Εμπορικός Κώδηξ της Γαλλίας...*, Βιέννη 1817, σ. 1-2.

εμπόριον: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] ονομάζεται *επιτήδευμα συναλλαγματικό ανδρώπων τιμών εις όλα τα υλικά πράγματα, σκοπόν έχόντων τίμιον κέρδος*. Διαιρείται: α) σε εσωτερικό, που σημαίνει τη συναλλαγή των πραγματειών και προϊόντων μιας επικράτειας εντός των συνόρων της και β) σε εξωτερικό, το οποίο εκτείνεται δια ξηράς και θαλάσσης, ακόμη και στα πιο απομακρυσμένα μέρη της υδρογείου. Όσοι ασχολούνται με το πρώτο ονομάζονται Έμποροι και όσοι με το δεύτερο Μεγαλέμποροι.

ΠΗΓΗ: Παπαδοπούλου Νικολάου, *Ερμής ο Κερδώς...*, τόμ. Α', Βενετία 1815, σ. 3.

εμπόριον: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] στην απλούστερη μορφή του, με την οποία αρχικά εμφανίστηκε, είναι η απλή ανταλλαγή εμπορευμάτων χωρίς χρήματα. Μετάξυ όμως των πολιτισμένων εθνών δεν μπορεί να σταθεί ανταλλακτικό εμπόριο και σχεδόν έχει παύσει. Έτσι γίνεται λόγος για *εμπόριο προϊόντων*. Πρόκειται το εμπόριο που διεξάγεται όταν ένα έθνος πραγματεύεται τα προϊόντα που γεννά ο τόπος του. Στο εμπόριο προϊόντων ανήκει και το *εμπόριο των αποικιών* [απόδοση στα ελληνικά του γερμανικού όρου *Coloniehandel*]. Άλλο είδος εμπορίου είναι το *εμπόριο εργοχείρων*.

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Διδασκαλία Εντελής συστηματική...*, Ιάσιον 1817, σ. 37-43.

έμποροι: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] *όσοι ενεργούν εμπορικές πράξεις και επαγγέλλονται καθ' έξιν το εμπόριον*

ΠΗΓΗ: Παπαδοπούλου Νικολάου, *Ο Εμπορικός Κώδηξ της Γαλλίας...*, Βιέννη 1817, σ. 1.

έμποροι: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] όσοι ασχολούνται με εμπορικές υποθέσεις και το επάγγελμά τους είναι μόνο το εμπόριο. Κάθε ανήλικος αφού *απελευθερωθεί από την υποταγή των γονιών του και έχοντας συμπληρώσει τα δεκαοκτώ έτη της ηλικίας του, βάσει της άδειας του πολιτικού κώδικα να εμπορευείται, δεν μπορεί να αρχίσει εμπορικές επιχειρήσεις αν δεν έχει προηγουμένως την άδεια του πατέρα ή της μητέρας του, σε περίπτωση που ο πατέρας του είναι νεκρός ή τον εμποδίζει, ή ελλείψει πατρός και μητρός, την απόφαση του συμβουλίου της οικογένειας, επικυρωμένη από πολιτικό δικαστήριο, καταγεγραμμένη και δημοσιευμένη στο εμπορικό δικαστήριο του τόπου, όπου ο ανήλικος σκοπεύει να εγκαταστήσει την έδρα του.*

ΠΗΓΗ: Ράκου Θεοδ., *Γαλλικός Εμπορικός Κώδηξ...*, Παρίσι 1820, σ. 2.

εν: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] μια τέτοιου είδους οντότητα από την οποία δεν μπορεί να υπάρξει κάτι άλλο όμοιο. Δηλαδή ένα λέγεται αυτό το οποίο δεν διαιρείται σε πολλά. Ο στρατός μπορεί να διαιρεθεί σε πολλούς στρατιώτες, ο στρατιώτης όμως ως μη δυνάμενος να διαιρεθεί και να προκύψει κάτι όμοιο από αυτόν, ονομάζεται ένα.

ΠΗΓΗ: Γοβδελά Δημητρίου, *Στοιχεία Αλγέβρας*, Χάλλη 1806, σ. 3.

εναέριοι μηχαναί (εναέρια σφαίραι): [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] μηχανές με τις οποίες μπορεί κανείς να ταξιδέψει στον αέρα. Η εύρεσή τους θα μπορούσε να θεωρηθεί ωφελιμότερη και αξιολογότερη, αν οι άνθρωποι γνώριζαν ένα ασφαλές μέσο, ώστε να διευθύνουν τις μηχανές αυτές στον αέρα, κατά τη βούλησή τους. Όμως παρ' όλους τους κόπους ο αεροναύτης υπόκειται στην εξουσία του ανέμου και δεν μπορεί ούτε καν ακινδύνως να ανεβεί σ' αυτές, εκτός αν ο καιρός είναι γαλήνιος. Ο αεροναύτης έχει στον έλεγχό του μόνο την επί τα άνω και τα κάτω κίνηση, όχι όμως και την επί τα μέρη. Χαρακτηριστικές του είδους είναι οι Μογγολφιέριες μηχανές. Αν και οι μηχανές αυτές δεν προξένησαν στους ανθρώπους κάποιο ιδιαίτερο όφελος, χρησιμοποιήθηκαν μεταξύ άλλων για κατασκοπία, ενώ προσπάθησαν με αυτές να κάνουν παρατηρήσεις σε θέματα Φυσικής. (σημ.: αερόστατα.)

ΠΗΓΗ: Δαρβάρεως Δημητρίου Νικολάου, *Επιτομή Φυσικής...*, τόμ. Β', Βιέννη 1812, σ. 112-113.

ενέργεια: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] κατά τον Αθανάσιο Αλεξανδρείας είναι η φυσική εκάστου όντος δύναμη και κίνηση. Κατά το Δαμασκηνό είναι κίνηση δραστική ή κατά φύσιν κίνηση. Δραστικόν, σύμφωνα με τον ίδιο, ονομάζεται το εξ αυτού κινούμενο. Ενέργεια φυσική είναι η δηλωτική εκάστης ουσίας δύναμη. Κατά τον Γεράσιμο (Βλάχο) ενέργεια είναι το ύστατο του ενεργούντος έργο διά του οποίου παράγεται το αποτέλεσμα ή είναι η κίνηση που προέρχεται από αυτό. Ενέργεια πρώτη είναι το χαρακτηριστικό είδος (μορφή) του πράγματος. Ενέργεια δεύτερα είναι εργασία ποιητική, που παράγεται από το χαρακτηριστικό είδος ή αυτή η οποία δημιουργείται από την προϋπάρχουσα ύλη. Γεννητική ενέργεια είναι αυτή η οποία προέρχεται - άγεται από την προϋπάρχουσα ύλη. Ουσιώδης λέγεται αυτή δια της οποίας η ουσία τελείται. Επουσιώδης λέγεται αυτή δια της οποίας δημιουργείται το συμβεβηκός. Διαμένουσα ενέργεια λέγεται αυτή της οποίας το αποτέλεσμα παραμένει σ' αυτό που ενεργεί. Διαβαίνουσα είναι αυτή η οποία φέρει σε κάποιο εξωτερικό υποκείμενο το αποτέλεσμα. Εν τω άμα ενέργεια λέγεται αυτή η οποία τελείται κατά το παρόν. Διαδεκτική ενέργεια λέγεται αυτή η οποία τελείται κατά συνέχεια στη διάρκεια του χρόνου.

ΠΗΓΗ: Βλάχο Γερασίμου, *Αρμονία οριστική των όντων...*, Βενετία 1661, σ. 71-73.

ενέργεια: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] είναι η από της δυνάμεως προβαλλομένη κίνηση ενεργός. Είναι η πραγματοποίηση της ενσωματωμένης δυνατότητας στο ον. Ως ενεργός υπάρχει στο έργο και το έργο είναι ποίηση και πράξη.

ΠΗΓΗ: Βλεμμίδου Νικηφόρου, *Επιτομή Λογικής...*, Λειψία 1784, σ. 20.

ενεργεία: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] αυτό το οποίο μπορεί να ενεργεί σύμφωνα με εκείνο το οποίο λέγεται. π.χ. Ο Αριστόξενος λέγεται μουσικός, ενεργεία ων μουσικός. Γιατί μπορεί κατά τη μουσική να ενεργεί ως μουσικός.

ΠΗΓΗ: Βλεμμίδου Νικηφόρου, *Επιτομή Λογικής...*, Λειψία 1784, σ. 20.

Ενετών Χώρα: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] μικρό και καλλιεργημένο έθνος στη σημερινή Βενετική επικράτεια. Πόλεις του: το Παταούϊον (Πάδοβα), η Ατρία (Adri), από την οποία έλαβε το όνομά της η Αδριατική θάλασσα, η Ουηρών (Verona).

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνοψις της παλαιάς γεωγραφίας...*, Βιέννη 1819, σ. 121.

ενιαυτός πολιτικός: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] το πολιτικό έτος, δηλαδή η κοινή χρονική μονάδα μέτρησης μεταξύ των πολιτισμένων ανθρώπων. Ονομάζεται αλλιώς και τροπικός ενιαυτός. Άλλοι τον λαμβάνουν ως μηνιαίο, άλλοι ως διμηνιαίο ή τριμηνιαίο. Κάποιοι τον θεωρούν ως απλώς ηλιακό ή ως ηλιακό και σεληνιακό, δηλαδή ως συνεπεκτεινόμενο στην ενιαύσια (ετήσια) περίοδο της σελήνης. Οι άνθρωποι δεν συμφωνούν για την αρχή του ενιαυτού. Διατάξεις του πολιτικού ενιαυτού επιχειρήθηκαν πολλές. Μεταξύ αυτών σημαντική είναι του αστρονόμου Σωσιγένη του Αλεξανδρέως, επί Ιουλίου Καίσαρος, το 44π. Χ., η αποκαλούμενη Ιουλιανή ή Ιουλιανό Καλενδάριο, η Γρηγοριανή διόρθωση, το 1580 επί του Πάπα Γρηγορίου ΙΓ', η αποκαλούμενη Γρηγοριανή ή Γρηγοριανό Καλενδάριο. Η διαφορά μεταξύ των δύο διορθώσεων οδήγησε στην διαφορά Παλαιού και Νέου Ενιαυτού. Ο Νέος Ενιαυτός υιοθετήθηκε από τα χριστιανικά φύλα της Ευρώπης, ενώ η Ανατολική Εκκλησία ακολουθεί τον Παλαιό Ενιαυτό. (σημ.: έτος πολιτικό.)

ΠΗΓΗ: Μοισιόδακος Ιωσήπου, *Θεωρία της Γεωγραφίας*, Βιέννη 1781, σ. 168-195.

ενιαυτός φυσικός: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] ο χρόνος τον οποίο ο ήλιος δαπανά σε κάθε ενιαύσια περίοδό του και ο οποίος είναι άλλοτε μικρότερης έκτασης και άλλοτε μεγαλύτερης. Οι Νεώτεροι (νοείσθωσαν οι Επιδιορθωταί του καλενδαρίου) ενέκριναν τον μέσως έχοντα ενιαυτόν, όστις υποτίθεται κατ' αυτούς ημερών 365, ωρών 5 εξηκοστών ρώτων 49 και δευτέρων 56.

ΠΗΓΗ: Μοισιόδακος Ιωσήπου, *Θεωρία της Γεωγραφίας*, Βιέννη 1781, σ. 168.

ενταζέ: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] μονάδα μέτρησης μήκους υφασμάτων. Πρόκειται για μια άλλη ονομασία του *πήχως* για τα πανικά λινά και βαμβακερά στην Κωνσταντινούπολη. Είναι κατά 5% μικρότερος από τον *αρσίν*.

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Ζυγόμετρον...*, Βενετία, 1803, σ. 19.

εντελέχεια: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η διαδικασία της μετάβασης του δυνάμει ποιητικού και παθητικού όντος στο ενεργεία, η κίνηση δηλαδή που χαρακτηρίζει το πέραςμα της ουσίας από τη δυνατότητα στην πραγματικότητα, μέσω της μορφής.

ΠΗΓΗ: Κορυδαλέως Θεοφίλου, *Είσοδος Φυσικής Ακροάσεως κατ' Αριστοτέλην*, τόμ. Α', Βενετία 1779, σ. 351.

έντομα παράδοξα: [ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ] μικροσκοπικά έντομα, όπως το άκαρι το φαλλαγιώδες, που βρίσκεται στα δάση κάτω από τα βρύα και τα ξερά φύλλα, η υδράχνη, η οποία είναι τόσο μικρή, ώστε μόλις γίνεται αντιληπτή με γυμνό μάτι και ζει εντός των λασπωδών λάκκων, το φθειρίδιον το διμελές, που ζει ως παρασιτικό ζώο πάνω στις νυχτερίδες, το άκαρι το σιλούριον, ένα παρασιτικό έντομο που ζει στο δέρμα του σιλουρού και του οποίου τα πόδια και η κεφαλή του είναι σχεδόν αόρατα, το ιχθυοάκαρι, ένα ένυδρο έντομο που ζει στο δέρμα των ιχθύων και μάλιστα των ποταμιών, κολυμπά επιδέξια και επικάθεται εύκολα πάνω στο σώμα των ψαριών.

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Μανουήλ και Κυριακού, *Εικονολογία παιδική...*, τόμ. 9, Βιέννη 1812, σ. 1-2.

έντομα: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] είδος δημιουργημάτων που καταφρονούνται γιατί είναι μικρά. Όταν όμως τα παρατηρήσει κανείς με μικροσκόπιο φαίνεται να είναι τεχνικά έργα, στα οποία η φύση μεταχειρίστηκε την πιο λεπτομερή και εμπειρότερη τέχνη, πλουσιότατη ποικιλία, πολυτέλεια και ωραιότητα χρωμάτων σε σχέση με οποιοδήποτε άλλο είδος μεγαλύτερων ζώων.

ΠΗΓΗ: Γαζή Ανθίμου, *Γραμματική των Φιλοσοφικών Επιστημών...*, τόμ. Β', Βιέννη 1799, σ. 608.

ενύπνιον: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η αρχή των ονειράτων δεν εξαρτάται από τίποτε άλλο παρά από την κίνηση που διεγείρεται σε κάθε ένα του εγκεφάλου και μεταδίδεται στις άλλες που είναι ενωμένες με αυτή, πράγμα που μπορεί να γεννηθεί και από μια εσωτερική αιτία, που προσδιορίζει και κινεί τα ζωτικά πνεύματα προς κάποιο μέρος ή από κάποια εξωτερική, όπως από μία όχη και τόσο αναπνευστική θέση, από ένα κτύπημα που παίρνει κάποιος στρεφόμενος, από κάποιο κρότο που φτάνει στο

αυτή μας ή από οποιαδήποτε άλλη προσβολή, αρκετή για να διεγείρει μια ιδέα, όχι όμως τόσο ζωντανή ώστε να μπορέσει να μας ξυπνήσει. Οι ιδέες που διεγείρονται στον ύπνο μας είναι ως επί το πλείστον άτακτες και παρασταίνονται σε μας μύριες συζεύξεις τους εντελώς άτοπες. Όταν είμαστε ξύπνιοι, επειδή η ψυχή διευθύνει την προσοχή της με λογικό τρόπο ως προς τις ιδέες που πρόκειται να διεγερθούν συγκεκριμένες, διαλέγει όποιες θέλει, απορρίπτει όποιες θέλει και τις διαθέτει σε μία τάξη κανονική. Όταν όμως κοιμώμαστε, η ψυχή κοιμισμένη, αφήνει τις ιδέες να διαδέχονται η μία την άλλη, όπως αυτές θέλουν. Και από εδώ προέρχεται η σύγχυση και η αταξία την οποία βλέπουμε. Απόδειξη αυτού αποτελεί και το γεγονός ότι όταν είμαστε ξύπνιοι, σε στιγμές των περισπασμών και όταν η ψυχή αφήνει το λογισμό να τρέχει στις ιδέες, αυτές διεγείρονται η μια κατόπι της άλλης και ο άνθρωπος βρίσκεται έτσι σε ένα τέτοιο λαβύρινθο ανομοιοτάτων ιδεών, χωρίς να μπορεί κάποιες φορές να ανακαλύψει την “κλωστή”, είτε γυρίζοντας πίσω να δει τα ίχνη, δια των οποίων έφτασε ως εκεί.

ΠΗΓΗ: Κωνσταντά Γρηγορίου του Μηλιώτου, *Στοιχεία της Λογικής...*, τόμ. Γ', Βενετία 1804, σ. 129-130.

ένωσις ψυχής με το σώμα: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] αυτή αφορά τη μετάδοση των εξωτερικών προσβολών στην ψυχή. Ο τρόπος με τον οποίο οι εξωτερικές προσβολές μεταδίδονται στην ψυχή είναι ένα δύσκολο ζήτημα. Μία ουσία σωματική, που σημαίνει στερεά, εκτεταμένη και αποτελούμενη από μέρη, δεν κατανοείται πώς μπορεί να ενεργεί απ' ευθείας και αμέσως πάνω σε μια ασώματη ουσία, μη στερεά ανέκτατη, αμερή και μιας φύσεως ουσιαδώς εναντίας. Ο Πλάτων λοιπόν φαντάσθηκε μια τρίτη ουσία, ανάμεσα στην ψυχή και το σώμα, σαν ένα όχημα από το ένα σώμα στο άλλο. Αλλά επειδή μεταξύ του απλού και συνθέτου δεν υπάρχει κάτι το ενδιάμεσο, η τρίτη αυτή ουσία είναι τελείως μάταια και ανάπλασμα φαντασίας. Οι Καρτεσιανοί είπαν ότι οι εξωτερικές προσβολές αφού μεταφερθούν στον εγκέφαλο δεν διεγείρουν οι ίδιες τα αισθήματα στην ψυχή, αλλά γίνονται μόνον η αφορμή που κάνουν το Θεό να παράγει στην ψυχή τα ανάλογα αισθήματα. Για το λόγο αυτό το σύστημά τους ονομάστηκε σύστημα των εξ αφορμής αιτιών και οι ίδιοι ονομάστηκαν *Αφορμίται*. Και η ερμηνεία όμως αυτή θεωρήθηκε αστήριχτη. Ο Μαλεμβράγχιος, ένας από τους περιφημότερους Καρτεσιανούς, πρόσθεσε ότι επειδή ο Θεός είναι δημιουργός όλων των όντων, πρέπει να έχει στον εαυτό του το παράδειγμα όλων των πραγμάτων και γι' αυτό στην περίπτωση μιας εξωτερικής προσβολής η ψυχή βλέπει σ' αυτό το Θεό, σαν σε καθρέφτη, την εικόνα του αντικειμένου που την προξένησε. Όμως και αυτό θεωρήθηκε χωρίς απόδειξη. Ο Λεϊβνίτιος πρόβαλε μια άλλη υπόθεση, της προτεταγμένης αρμονίας. Αυτός θεωρεί την ψυχή και

το σώμα ως δύο όντα εντελώς ανεξάρτητα μεταξύ τους, δημιουργημένα όμως από τον Θεό με τρόπο που στην ψυχή να υπάρχει μία σειρά συνεχής αισθημάτων και αντιλήψεων, οι οποίες γίνονται αμέσως η μία από την άλλη. Υπέθεσε στο σώμα μια συνεχή σειρά κινήσεων (ενεργειών) αναλόγων με εκείνα τα αισθήματα και τις αντιλήψεις, χωρίς όμως να έχει το σώμα καμία επήρεια πάνω στην ψυχή ή αυτή πάνω στο σώμα. Φαίνεται ότι δύο ωρολόγια τα οποία αφού κουρδισθούν στον ίδιο καιρό, πηγαίνουν συμφώνως, χωρίς να ενεργεί το ένα πάνω στο άλλο, επηρέασαν τον Λείβνιτιον για τη δημιουργία μία τέτοιας υπόθεσης, την οποία μεγαλοποίησε μετά ο Βόλφιος, όπως και τα λοιπά του Λείβνιτίου δόγματα. Αλλά και αυτή η υπόθεση, όπως και οι υπόλοιπες, εκτός του ότι δεν έχει κανένα θεμέλιο, είναι και εντελώς φαντασιώδης. Όλα αυτά τα συστήματα εκτός από τα ιδιαίτερα ελαττώματα του καθενός, έχουν και ένα κοινό, καθιστώντας εντελώς άχρηστη την ύπαρξη των σωμάτων, οδηγούν τον άνθρωπον στον ιδεαλισμό, δηλαδή στη δοξασία εκείνων οι οποίοι αρνούνται τελείως την ύπαρξη των σωμάτων. Η ύπαρξη όμως των σωμάτων είναι αποδεδειγμένη και επειδή η πείρα μας δείχνει ότι μία συγκεκριμένη προσβολή στο σώμα κάνει να γεννιέται πάντοτε στην ψυχή ένα συγκεκριμένο συναίσθημα και όταν η ψυχή θέλει να διεγερθεί μια τέτοια κίνηση στο μάτι ή στο χέρι, πάντοτε διεγείρεται, λέμε ότι πρέπει να δεχτούμε μία ενέργεια από το ένα στο άλλο, χωρίς όμως να πούμε ποια είναι, επειδή αυτό είναι αδύνατο να το ξέρουμε. Ποία αλαζών και άλογος εντροπή θέλει μας εμποδίσει να ομολογήσωμεν με ειλικρίνειαν, ότι δεν ηξεύρωμεν εκείνον, οπού δεν ηξεύρωμεν; Στα σώματα δεν υπάρχουν παρά κάποιες διαθέσεις, συμμορφώσεις και κινήσεις των μερών, ικανές να προξενούν κινήσεις στα νεύρα, στις οποίες, αφού διαβιβαστούν στον εγκέφαλο, συστοιχούν στην ψυχή κάποια αισθήματα, δεν έχουν όμως ούτε μπορούν να έχουν καμμία ομοιότητα με αυτές τις κινήσεις.

ΠΗΓΗ: Κωνσταντά Γρηγορίου του Μηλιώτου, *Στοιχεία της Λογικής...*, τόμ. Γ', Βενετία 1804, σ. 48-53.

εξάριον: [ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] όργανο των ναυτικών για τον υπολογισμό του ύψους των άστρων. Ονομάζεται έτσι όταν το αντανακλαστικό τεταρτημόριο είναι το 1/6 της περιφέρειας ενός κύκλου, οπότε ισοδυναμεί με 120 μοίρες (ο εξάς — εξάντας, το εκτοκύκλιον).

ΠΗΓΗ: Ρώμπαππα Θεοδοσίου, *Μαθήματα της Ναυτικής Επιστήμης...*, τόμ. Α', Βονωνία της Ιταλίας 1806, σ. 236-238.

εξασφάλις (σιγούριτα): [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] συμφωνητικό, ένα από τα βασικά βοηθήματα του εμπορίου, κατά το οποίο ένας μόνο ή πολλοί μαζί δέχονται αφ'

εαυτούς τη ζημία την οποία μπορεί να πάθει το πλοίο και το φορτίο ή και τον κίνδυνο της παντελούς απώλειας τους. Κάθε εξασφαλιζόμενος πρέπει να θεωρεί ότι οι εξασφαλιστές του πρέπει να είναι άνθρωποι με ικανά κεφάλαια, για να πληρώσουν τη ζημία την οποία ενδέχεται να πάθει στη θάλασσα το πλοίο και το φορτίο. Διότι ο κίνδυνος είναι μεγάλος και για αυτό δίδεται αμοιβή σε αυτούς, η οποία λέγεται *εξασφάλιστρον* ή *πραίμιον* [από τη λατινική λέξη *praemium* που σημαίνει άθλο, γέρας, βραβείον, αριστείον.]. Το γράμμα στο οποίο περιέχεται η κάθε είδους εξασφάλιση, ονομάζεται *πόλιτζα* από τη λατινική λέξη *pollicere* που σημαίνει *υπισχνούειν* [*polliceri* = υπισχνούμαι] και εμείς μπορούμε να το ονομάσουμε *υποσχετήριο* ή *υποσχετικό της εξασφάλισης πραγματειών*. Το *εξασφάλιστρον* προσδιορίζεται εις τα εκατόν (επί τοις %). (σημ.: θαλάσσια ή ναυτική ασφάλιση.)

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Διδασκαλία Εντελής συστηματική...*, Ιάσιον 1817, σ. 170-180.

εξάτμησις (εξαναθυμίασις): [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η ενέργεια του πυρός η οποία καθιστά τα μέρη ενός σώματος πτήσιμα. Επενεργεί στα λεπτότατα μέρη των σωμάτων, τα οποία καθώς αραιώνονται από το πυρ, καθίστανται ειδικώς ελαφρότερα, κινούνται από αυτό και ωθούνται προς τα πάνω. Με τον τρόπο αυτόν μεταβάλλονται σε ελαστικά.

ΠΗΓΗ: Βουλγάρωρ Ευγενίου, *Τα ἀρέσκοντα τοις φιλοσόφοις...*, Βιέννη 1805, σ. 341.

εξίσωσης βάσις: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] ο προσδιορισμός του μεγέθους (*δύναμις*) της άγνωστης μεταβλητής (*της αορίστου ποσότητος*). (σημ.: επίλυση εξίσωσης.)

ΠΗΓΗ: Γοβδελά Δημητρίου, *Στοιχεία Αλγέβρας*, Χάλλη 1806, σ. 291.

εξίσωσις: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] έκθεση - παρουσίαση της ίδιας ποσότητας με δύο διαφορετικούς τρόπους που συνδέονται μεταξύ τους με το σύμβολο της ισότητας. Κατά το Στιφέλιο η εξίσωση ορίζεται δια της ισότητος του λόγου δύο όρων διαφορετικά παρουσιαζομένων.

ΠΗΓΗ: Γοβδελά Δημητρίου, *Στοιχεία Αλγέβρας*, Χάλλη 1806, σ. 290-291.

εξίσωσις: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] η παράθεση δύο ίσων μεγεθών (ποσοτήτων) εκφρασμένων είτε με τα ίδια ή με διαφορετικά γράμματα.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία μαθηματικών...*, τόμ. Γ', Μόσχα 1799, σ. 43.

εξίσωσις μη πλήρης: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] εξίσωση στην οποία οι εκθέτες της άγνωστης μεταβλητής ελαττώνονται αλλά όχι βαθμιαία, γιατί υπάρχει διακοπή. Η εξί-

σωση αυτή ονομάζεται και *ελλείπουσα*. Π.χ. η εξίσωση $\chi^5 - \chi^3 + \chi^2 - \delta = 0$ δεν είναι πλήρης, γιατί λείπουν ο δεύτερος (χ^4) και ο πέμπτος όρος (χ^1). Οι εκθέτες της άγνωστης μεταβλητής είναι κατά σειρά: 5, 3, 2, και σταθερός όρος ο $-\delta$.

ΠΗΓΗ: Γοβδελά Δημητρίου, *Στοιχεία Αλγέβρας*, Χάλλη 1806, σ. 296.

εξίσωσις πλήρης: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] εξίσωση στην οποία οι εκθέτες της άγνωστης μεταβλητής ελαττώνονται βαθμιαία, χωρίς διακοπή, όπως και οι φυσικοί αριθμοί και στο τέλος υπάρχει όρος που αποτελείται μόνο από γνωστές ποσότητες. Π.χ. η εξίσωση $\chi^4 - \chi^3 + 2\chi^2 - 7\chi - 28 = 0$ είναι πλήρης. Οι εκθέτες της άγνωστης μεταβλητής είναι κατά σειρά: 4, 3, 2, 1 και σταθερός όρος ο -28 .

ΠΗΓΗ: Γοβδελά Δημητρίου, *Στοιχεία Αλγέβρας*, Χάλλη 1806, σ. 295.

εξίσωσις χρόνου: [ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] η διαφορά μεταξύ *αληθινής* και *μέσης ημέρας*. Όταν η αληθινή ημέρα είναι μεγαλύτερη από τη μέση, πρέπει η εξίσωση του χρόνου να προστεθεί στη μέση για να εξισωθεί με την αληθινή. Και όταν συμβαίνει το αντίθετο, να αφαιρεθεί. Στη διάρκεια ενός έτους υπάρχουν τέσσερις ημέρες στις οποίες η αληθινή ημέρα είναι ίση με τη μέση.

ΠΗΓΗ: Ρώμπαππα Θεοδοσίου, *Μαθήματα της Ναυτικής Επιστήμης...*, τόμ. Α', Βονωνία της Ιταλίας 1806, σ. 195.

εξιτήριος λιμνής: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] ο λιμένας φόρτωσης. [Απόδοση του ιταλικού όρου *porto caricatore*.]

ΠΗΓΗ: Παπαδοπούλου Νικολάου, *Ο Εμπορικός Κώδηξ της Γαλλίας...*, Βιέννη 1817, σ. 105.

επαγωγή: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] ένα επιχείρημα, ένας συλλογισμός που κάνουν οι άνθρωποι απαριθμώντας πολλά αντικείμενα που έχουν μία κοινή ιδιότητα και ύστερα γνωρίζοντας ότι αυτά έχουν ακόμη μια άλλη κοινή ιδιότητα, επιφέρουν την μία ιδιότητα ως παρεπόμενο της άλλης και συμπεραίνουν. Μα συμπεραίνοντας έτσι συμπεραίνουν κάκιστα. Για να μπορεί κάποιος να συμπεράνει κάτι ορθώς επαγωγικώς, πρέπει η επαγωγή να είναι πλήρης, όταν όμως η επαγωγή δεν είναι πλήρης, όταν είναι ισχνή, τότε δεν είναι παρά μία εικασία, τόσο ασθενέστερη, όσο η επαγωγή είναι ισχνότερη.

ΠΗΓΗ: Φιλιππίδου Δανιήλ Δημητρίου, *Η Λογική ή Αι πρώται αναπτύξεις της τέχνης του σοχάζεσθαι...*, Βιέννη 1801, σ. 260-261.

επανόρθωσις: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] η παρά του νόμου πάλι διδόμενη καλή υπόληψη εις τον πτωχέυσαντα, σε αντίθεση με την κατάσταση της πτωχείας και την

πτώχευση που είναι έκπτωση από τον πλούτο και την καλή υπόληψη. Οι Γάλλοι την ονομάζουν rehabilitation, ήτοι αξιοότητα επιδιδομένη ή μονολεκτικάς επαξίωτητά. (σημ.: περάτωση πτωχεύσεως.)

ΠΗΓΗ: Παπαδοπούλου Νικολάου, *Ο Εμπορικός Κώδηξ της Γαλλίας...*, Βιέννη 1817, σ. 194.

επίληψις απλή της διανοίας: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η ενέργεια με την οποία ο νους εξετάζει απλώς ένα πράγμα δίχως κατάφαση ή απόφαση (άρνηση). Το πράγμα εκείνο το οποίο απλώς νοούμε λέγεται *αντικείμενον της διανοίας και επίληψις υλική*. Η ενέργεια εκείνη δια μέσου της οποίας νοούμε το πράγμα, λέγεται *επίληψις και έννοια ειδική*. π.χ. Όταν στοχάζομαι τον ουρανό, ο ουρανός λέγεται αντικείμενο και υλική επίληψις της διανοίας. Ο τρόπος και η πράξη με την οποία η διάνοια νοεί τον Ουρανό λέγεται *ειδική επίληψις και νόησις*. Τα πράγματα τα οποία απλώς επιλαμβάνουμε με τη διάνοια φανερώνονται με φωνές (ονόματα). Π.χ.η φωνή *ουρανός* φανερώνει το πράγμα εκείνο που είναι στολισμένο με τον ήλιο και τους αστέρες. Οι φωνές αυτές λέγονται όροι και είναι τα στοιχεία από τα οποία γίνεται ο συλλογισμός.

ΠΗΓΗ: Δαμωδού Βικεντίου Κεφαλληνιέως, *Επίτομος Λογική κατ' Αριστοτέλην και Τέχνη Ρητορική κοινή φράσει συντεθείσα*, Βενετία 1759, σ. 27-28.

επιλοιμιοι σταθμοί: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] τα λοιμοκαθαρτήρια, θάλαμοι ή ιδρύματα απολυμαντήρια, κοινώς ονομαζόμενα λαζαρέτα. (σημ.: λοιμοκαθαρτήρια.)

ΠΗΓΗ: Αγνώστου, *Διδασκαλία Εντελής συστηματική...*, Ιάσιον 1817, σ. 157.

επίπεδος επιφάνεια: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] η επιφάνεια στην οποία συμπίπτει (εφάπτεται) απολύτως οποιαδήποτε ευθεία, όσο και αν προεκταθεί. (σημ.: επίπεδο.)

ΠΗΓΗ: Βουλγάρεως Ευγενίου, *Τών Μαθηματικών Στοιχείων αι πραγματεΐαι...*, Λειψία της Σαξονίας 1767, σ. 128.

επιστήμη: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η γνώση με την οποία η διάνοια γνωρίζει βεβαίως και ασφαλώς ένα πράγμα, γνωρίζοντας την αιτία και την αρχή του. Όταν ένας άνθρωπος δεν ξέρει την αιτία ενός πράγματος, δεν έχει *επιστήμη*, δηλαδή *γνώσιν τελείαν*. Διαιρείται η επιστήμη κατά τον Αριστοτέλη (*Βιβλίο β' των Μεταφυσικών, Κεφ. α'*) σε πρακτική και θεωρητική. Πρακτική επιστήμη είναι εκείνη της οποίας σκοπός είναι η πράξη και το έργο, δηλαδή είναι αυτή με την οποία μαθαίνουμε να κάνουμε ένα έργο, όπως η Λογική και Ηθική. Διότι της Λογικής σκοπός είναι η *ποίησις του ορθού συλλογισμού* και της Ηθικής η *πράξις της αρετής*. Θεωρητική επιστήμη είναι

εκείνη η οποία εξετάζει μόνο την φύση και τις ιδιότητες των πραγμάτων, μη έχοντας σκοπό να πράξει κανένα έργο, όπως η Μεταφυσική και Μαθηματική.

ΠΗΓΗ: Δαμωδού Βικεντίου Κεφαλληνιώς, *Επίτομος Λογική κατ' Αριστοτέλην και Τέχνη Ρητορική κοινή φράσει συντεθείσα*, Βενετία 1759, σ. 14-15.

επιστήμη: [ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] όσα πράγματα απλώς γνωρίζουμε χωρίς να κατανοούμε τις αιτίες τους, η γνώση αυτή απλώς ονομάζεται ιστορική, δημόδης και κοινή. Η όπως έλεγε ο Πλάτων (*Σοφιστής, Θεαίτητος*) αυτές είναι δοξασιές πραγμάτων, οι οποίες μπορεί να αληθεύουν, ενδέχεται όμως και να ψεύδονται. Για όσα όμως γνωρίζουμε, μπορούμε να αποδώσουμε τους λόγους για τους οποίους αυτά είναι τέτοια και όχι άλλα και η γνώση αυτών ονομάζεται επιστήμη, οι γινώσκοντες τα πράγματα αυτά λέμε ότι επίστανται και ότι είναι επιστήμονες αυτών. Π.χ. ο ήλιος όχι μόνο δεν είναι ποδιαίος, αλλά είναι πάρα πολύ μεγαλύτερος από τη γη, η γη είναι σφαιροειδής, κ.λπ. Η επιστήμη όμως σταδικά έλαβε άλλη σημασία. Επιστήμη κυρίως ονομάζουμε όχι απλώς μια γνώση που θεμελιώνεται αιτιωδώς και ελλόγως στις γνωστικές μας δυνάμεις, αλλά ένα ολόκληρο σύστημα γνώσεων κατ' αλληλουχία εκτεθειμένων, οι οποίες απαρτίζουν ένα όλο και αποβλέπουν σε ένα σκοπό. Π.χ. η Αριθμητική λέγεται επιστήμη, επειδή είναι άθροισμα αλληλένδετων γνώσεων, που αποτελούν το όλο της Αριθμητικής σύστημα και αποβλέπουν σε ένα σκοπό, την εύρεση αγνώστου αριθμού, αφού δοθούν σε μας οι ήδη γνωστοί. Και επειδή σε άλλες επιστήμες ενεργεί περισσότερο ο νους και σε άλλες οι αισθήσεις, αυτές στις οποίες ενεργεί ο νους ονομάζονται Λογικές και εκείνες στις οποίες ενεργούν οι αισθήσεις Εμπειρικές.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνταγμα φιλοσοφίας*, τόμ. Α', Βιέννη 1818, σ. 3-4.

επισυναγωγή καμβίων: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] ο τρόπος με τον οποίο μπορεί κανείς να λογαριάζει τα του τόπου και τα διάφορα εξωτερικά νομίσματα, κατά το μεταξύ αυτών *τρεχούμενον κάμβιον*, τη συναλλαγματική δηλαδή ισοτιμία ή ακριβέστερα πόσα νομίσματα ενός είδους αντιστοιχούν σε ένα ή περισσότερα νομίσματα άλλου είδους. (σημ.: αντιστοίχιση, ισοτιμία.)

ΠΗΓΗ: Δούκα Κωνσταντίνου Μ., *Πρακτική Αριθμητική...*, τόμ. Β', Βιέννη 1820, σ. 246.

επιταττόμενος: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] εκείνος που ενεργεί με τη δική του επωνυμία ή υπό εταιρικό όνομα, δια λογαρισμό του εντολέα - διατάκτη.

ΠΗΓΗ: Ράκου Θεοδ., *Γαλλικός Εμπορικός Κώδηξ...*, Παρίσι 1820, σ. 33.

επιφάνεια κωνική: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] αν από σημείο Α ευρισκόμενο εκτός του επιπέ-

δου που καθορίζει περιφέρεια ΔΕΒ αχθεί ευθεία ΑΔ και κινηθεί η ευθεία αυτή κατά μία πλήρη περιστροφή (επιστροφή στο σημείο από το οποίο ξεκίνησε), τότε από την κίνηση της ΑΔ δημιουργούνται δύο επιφάνειες κείμενες κατά κορυφή η μία προς την άλλη, εκτεινόμενες στο άπειρο. Η κάθε μία από αυτές ονομάζεται κωνική επιφάνεια. Κορυφή της κωνικής επιφάνειας ονομάζεται το σταθερό σημείο Α. Βάση της κωνικής επιφάνειας ονομάζεται η περιφέρεια του κύκλου. Άξονας της κωνικής επιφάνειας ονομάζεται η ευθεία που άγεται από την κορυφή Α στο κέντρο Κ του κύκλου ΔΕΒ. Πλευρά (γενέτειρα) της κωνικής επιφάνειας καλείται κάθε ευθεία που συνδέει την κορυφή Α με ένα οποιοδήποτε σημείο της περιφέρειας. Ονομάζεται έτσι, γιατί είναι μία από τις πλευρές του τριγώνου που σχηματίζεται από την τομή της κωνικής επιφάνειας με επίπεδο που περνά από την κορυφή και τον άξονα.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία μαθηματικών...*, τόμ. Β', Μόσχα 1799, σ. 78-79.

επιφάνεια: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] το μέγεθος που έχει μόνο μήκος και πλάτος. Θεωρείται ότι δημιουργείται από τη ροή, δηλαδή τη μετακίνηση γραμμής. Πέρατα μιας επιφάνειας είναι οι γραμμές.

ΠΗΓΗ: Βουλγάρωφ Ευγενίου, *Α. Τακουετίου Στοιχεία Γεωμετρίας μετά Σημειώσεων του Ουίστανος...*, Λειψία της Σαξονίας 1767, σ. 3.

επιφερτής: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] ο τελευταίος κάτοχος - δικαιούχος μιας συναλλαγματικής. Αυτός δεν μπορεί να εισπράξει το πληρωτέο ποσό πριν τη λήξη της συναλλαγματικής. (σημ.: κομιστής της συναλλαγματικής.)

ΠΗΓΗ: Ράκου Θεοδ., *Γαλλικός Εμπορικός Κώδης...*, Παρίσι 1820, σ.51.

εποχές πρώτες ή μέγιστες: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] ορόσημα από τα οποία αρχίζει η μέτρηση των χρονικών περιόδων. Τέτοια είναι: η εποχή από του Αδάμου (Αδάμ) μέχρι της Γεννήσεως του Χριστού, δηλαδή 5509 έτη κατά την Ανατολική Εκκλησία, 4002 κατά τη Δυτική, η εποχή των Ολυμπιάδων, δηλαδή το 776 π.Χ., η εποχή της θεμελιώσεως της Ρώμης, δηλαδή το 753 π.Χ., η εποχή του Ναβοννασσάρ ή το 774 π.Χ., η εποχή του θανάτου του Αλεξάνδρου του Μακεδόνας, δηλαδή το 324 π.Χ., η εποχή των Χριστιανών, η εποχή των Μωαμεθιστών ή το 622 μ.Χ.

ΠΗΓΗ: Μοισιόδακος Ιωσήπου, *Θεωρία της Γεωγραφίας*, Βιέννη 1781, σ. 201-206.

Επτά Νήσοι: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] νήσοι του Ιονίου Πελάγους: Κορφοί ή Κέρκυρα, Πάξος, Αντίπαξος, Αγία Μαύρα ή Λευκάς, Ιθάκη ή Δουλίχιον, Κεφαληνία, Ζάκυνθος, Κυθήρη ή Τζερίγο ή Τζεριγότο Αιγιαλία, τα οποία βρισκόνταν μέχρι το 1797 υπό την εξουσία των Ενετών. Με την ειρήνη του Κάμπο-Φόρμιου, το 1798, μεταξύ

Καίσαρος και Γαλλίας υποτάχθηκαν στη Γαλλία. Το 1799 απελευθερώθηκαν από τους Ρώσους και Τούρκους και το 1800 ανακηρύχθηκαν με το όνομα *Δημοκρατία των Επτά Νήσων του Ιονίου Πελάγους υπό την υπεράσπισιν Ρουσσίας και Τουρκίας*. Η διοίκηση αυτής της νεοσυσταθείσας Ελληνικής πολιτείας είναι αριστο-δημοκρατική και κάθε νήσος στέλνει κατ' έτος εκλεγμένους, οι μεγάλες νήσοι τρεις, οι μικρότερες δύο.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία Γεωγραφίας...*, ΒΙΒΛΙΟ Β', Βιέννη 1804, σ. 208.

εργαστηριάριοι: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] όσοι βρισκόμενοι στα εργαστήρια τους πωλούν λιανικώς εμπορεύματα που έχουν αγορασθεί από αποθήκες εμπόρων ή κατασκευάζονται από τους ίδιους.

ΠΗΓΗ: Παπαδοπούλου Νικολάου, *Ερμής ο Κερδώς...*, τόμ. Α', Βενετία 1815, σ. 6.

εργοχειρούντες χειρώνακτες (Manifattori): [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] όσοι εργάζονται χειρωνακτικά [απόδοση στα ελληνικά του ιταλικού όρου *manifattori*, από το *manu factus* = χειροποίητος από το *manu* < *manus* = χέρι + *factus* < *Facio* = κάνω, φτιάχνω] ονομάζονται όσοι εργάζονται ως *υφανταί, κατασταλακταί* — *Distillatori* [στα ιταλικά ο όρος δηλώνει όσους εργάζονται σε αποστακτήρια], *ξύλουργοί, κτίσται* κ.α.

ΠΗΓΗ: Παπαδοπούλου Νικολάου, *Ερμής ο Κερδώς...*, τόμ. Α', Βενετία 1815, σ. 6.

Ερσέλης: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] πλανήτης. Ένα μικρό λαμπερό άστρο που για πρώτη φορά παρατήρησε ο Ερσέλης Ανοβριάνος, κάτοικος της Ιγγλιτέρας, περίφημος οπτικός, παρατηρώντας τον ουρανό με τηλεσκόπια που μόνος του εφηύρε, τη 13η Μαρτίου του έτους 1781. Κατά τους υπολογισμούς του προσδιόρισε πως αυτός βρίσκεται σε μιά απόσταση άπειρη από τον ήλιο, όπως οι κομήτες, γυρίζει σαν τους πλανήτες κυκλικά και η περίοδός του είναι πολύ μακρύτερη εκείνων. Αυτό το νέο άστρο είναι το πιο περίεργο πράγμα που ανελπίστως βρήκαν στον ουρανό οι νεότεροι και όλες οι Ακαδημίες του κόσμου αποφάσισαν πως είναι πλανήτης, με το όνομα Ερσέλης από το όνομα του ευρετή του.

ΠΗΓΗ: Ρήγα Βελεστινλή Θεεταλού, *Φυσικής Απάνθισμα...*, Βιέννη 1790, σ. 21.

εταιρικών συμφωνητικών: [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] είδος συμφωνίας, οι κανόνες του οποίου καθορίζονται από το πολιτικό δικαίωμα, τους ιδιαίτερους νόμους του εμπορίου και τις κατά τόπους συνθήκες. Τρία είδη εμπορικών εταιριών υπάρχουν: η περιληπτική, η επιμεριστική και η ανώνυμος εταιρεία. Περιληπτική είναι εκείνη στην οποία συμφωνούν δύο ή περισσότερα άτομα, των οποίων σκοπός είναι το

εμπόριο υπό εταιρική ονομασία. Η επιμεριστική συγκροτείται μεταξύ ενός ή πολλών εγγυητών - συνεγγυητών εταιρών και ενός ή πολλών χρηματοδοτών εταιρών, οι οποίοι ονομάζονται επιμεριστικοί εταίροι. Διοικείται υπό εταιρικό όνομα, που είναι αναγκαστικά το όνομα ενός ή πολλών εγγυητών και συνεγγυητών εταιρών. Η ανώνυμος εταιρεία δεν υπάρχει υπό εταιρικό όνομα, ούτε παίρνει το όνομα κάποιου από τους εταίρους. Αυτή λαμβάνει την επωνυμία της από το είδος της επιχείρησης και διοικείται από επιτρόπους, κατά καιρούς ανακλητούς, εταίρους ή μη εταίρους, μισθωτούς ή άμισθους.

ΠΗΓΗ: Ράκου Θεοδ., *Γαλλικός Εμπορικός Κώδηξ...*, Παρίσι 1820, σ. 8-11.

ετερογενείς αριθμοί: [ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ] εκείνοι που δεν αναφέρονται στην αυτή μονάδα. Π.χ. έξι άνθρωποι, τρία πρόβατα.

ΠΗΓΗ: Δούκα Κωνσταντίνου Μ., *Πρακτική Αριθμητική...*, τόμ. Α', Βιέννη 1820, σ. 4.

ετερογενή μέρη σωμάτων: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] αν διαιρέσουμε μηχανικώς τα σώματα σε μικρότερα μέρη, θα βρούμε ότι σε μερικά σώματα τα μέρη είναι ανόμοια μεταξύ τους και γι' αυτό τα σώματα λέγονται ετερογενή (π.χ. το φυτό αποτελείται από φλοιό ξύλου, μυελού, κλπ).

ΠΗΓΗ: Δαρβάρεως Δημητρίου Νικολάου, *Επιτομή Φυσικής...*, τόμ. Α', Βιέννη 1812, σ. 130-131.

ετεροηλεκτρικά σώματα (αγωγή): [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] όσα σώματα μεταδίδουν εύκολα την ηλεκτρική ύλη στα σώματα εκ της αυτής φύσεως, όταν είναι συναφή, όπως μέταλλα, υγρά, πλην του ελαίου. (σημ.: αγωγοί.)

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 531.

ετερόσκιοι: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] όσοι κατοικούν στις εύκρατες ζώνες, επειδή ο ήλιος στέλνει τις σκιές τους μόνο από το ένα μέρος προς τους πόλους και μάλιστα κατά το μέσον της ημέρας. Αυτοί μεταξύ τους ονομάζονται και αντίσκιοι, γιατί έχουν τις σκιές τους ενάντιες, οι μεν προς τα δεξιά μέρη και προς Βορρά, οι δε προς τα αριστερά και προς Νότο.

ΠΗΓΗ: Νοταρά Χρυσάνθου, *Εισαγωγή εις τα γεωγραφικά και σφαιρικά*, Παρίσι 1716, σ. 42.

ευθεία ευθιώσεως: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η ευθεία που άγεται από το κέντρο της βαρύτητας κάθετα προς τον ορίζοντα ενός τόπου.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία Φυσικής εκ νεωτέρων συνεργανισθέντα*, τόμ. Α', Λειψία Σαξωνίας 1766, σ. 128.

ευκόλυνσις (ευκολία, commodat): [ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ] η συμφωνία μεταξύ κάποιου που δίνει κάτι σε κάποιον άλλον να το χρησιμοποιήσει και αυτού που το λαμβάνει, με την υπόσχεση να το αποδώσει μετά τη χρήση του. Ονομάζεται *ευκολία* επειδή το δάνειο διευκολύνει για κάποιο χρονικό διάστημα αυτόν που το χρησιμοποιεί και μετά το αποδίδει στον δανεισαντα ιδιοκτήτη. [Ο όρος *commodat* είναι απόδοση του αντίστοιχου γαλλικού *commodite*.]

ΠΗΓΗ: Παπαδοπούλου Νικολάου, *Ο Εμπορικός Κώδικς της Γαλλίας...*, Βιέννη 1817, σ. 198.

Ευρώπη: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] η μικρότερη των 3 μερών της γης, αλλά κοσμιότερη για τις τέχνες της, τις επιστήμες και τις τακτικές στρατιωτικές δυνάμεις, την εμπορία και αυτονομία. Σ' αυτή υπάρχουν 5 είδη διοικήσεων - πολιτευμάτων: το δεσποτικό, το μοναρχικό, το αριστοκρατικό, το δημοκρατικό και το σύμμικτο, που αποτελείται από 2 ή 3 διοικήσεις. Στην ποντοπορούμενη θαλασσό της από τα 28 μέρη της, 8 κρατεί η Μεγάλη Βρετανία, 4 οι Βελγικές Επαρχίες (*Ουνίται*), 2 είναι οι προς Άρκτον (Βορράν) Βασιλείαι, 2 οι εμπορικές πόλεις της Γερμανίας με τις καλούμενες Κάτω Χώρες (*Pays - bas*), που βρίσκονται υπό την εξουσία της Αυστρίας, 2 η Γαλλία, 2 η Ισπανία και Λουσιτανία (*Πορτουγαλλία*) και 2 η Ιταλία με τη λοιπή Ευρώπη. Επίσημες θρησκείες της Ευρώπης είναι η χριστιανική, η οθωμανική, η ιουδαϊκή. Διάλεκτοι 5: η ελληνική, η ρωμαϊκή, η τευτονική (γερμανική), η σλαβική, η τουρκική. Επίσημες επικράτειες: η Λουσιτανία, η Ισπανία, η Γαλλία, η Γερμανία, η Ελουητία (*των Σβιτζέρων*), η Ιταλία που αποτελείται από πολλές ηγεμονίες, το Βέλγιον ή οι Κάτω Χώρες, που αποτελούνται από τις Επαρχίες των Ουνίτων και όσων υπόκεινται στην Αυστρία, Γαλλία και Πρωσία, η Μ.Βρετανία που περιέχει 3 Βασιλείες, της Αγγλίας, Σκωτίας, Ιρλανδίας, η Δανία, που περιέχει και τη Βασιλεία της Νορβηγίας, η Σουηκία (*Σβεκία*), η Ρωσσία, η Πρωσία, η Πολονία, η Ουγγαρία, η Τουρκία.

ΠΗΓΗ: Θεοτόκη Νικηφόρου, *Στοιχεία Γεωγραφίας...*, Βιέννη 1804, σ. 66-68.

Ευρώπη: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] χερσόνησος που συνέχεια προς ανατολάς με την Ασία. Το μικρότατο, πολυανθρωπότατο και μάλιστα καλλιεργημένο από τα άλλα της γης μέρη. Στα βόρεια περικυκλώνεται από την Παγωμένη Θάλασσα (Αρκτικός Ωκεανός), εκ δυσμών από τη Βόρειο Θάλασσα (Θάλασσα Νορβηγίας και Μπάρεντς) και τον Ατλαντικό Ωκεανό. Στο νότο η Μεσόγειος Θάλασσα τη χωρίζει από την Αφρική και στα νοτιοανατολικά από την Ασία. Οι Ευρωπαίοι είναι οι πλέον καλλιεργημένοι και φωτισμένοι άνθρωποι της γης. Ο πληθυσμός τους υπολογίζεται στα 170 εκατομμύρια. Θρησκεία τους είναι η Χριστιανική, που διαιρείται σε καθολική, των ρεφορματών (μεταρρυθμιστών, προτεσταντών) και ορθόδοξη. Παράλληλα υπάρχει η μωαμεθανική, στην Ευρωπαϊκή Τουρκία και η ιουδαϊκή στα διάφορα μέ-

ρη. Πολιτείες της Ευρώπης: η Αυστριακή Αυτοκρατορία, η Γερμανική, το βασίλειο της Πρωσίας, της Πολωνίας, η Ευρωπαϊά Ρωσία, μέρος της Ρωσικής Αυτοκρατορίας, το βασίλειο της Σουηδίας (Σουηδίας), της Δανιμαρκίας (Δανίας), της Ολλανδίας, της Μεγάλης Βρετανίας και Ιρλανδίας, τα βασίλεια της Ισπανίας και Πορτογαλλίας, η Πολιτεία της Ελβετίας, της Σαρδηνίας, τα δουκάτα της Πάρμας, Πιασένσας, Μόδενας, το πριγκιπάτο Γαρράρα, το δουκάτο Λούκα, της Τοσκάνας, η Παπική Επικράτεια, το βασίλειο της Νεαπόλεως και Σικελίας και η Μάλτα, η Κορσική, η Επτάνησος Ιωνική πολιτεία και η Ευρωπαϊά Τουρκία, μέρος της Οθωμανικής μοναρχίας.

ΠΗΓΗ: Κούμα Κ.Μ., *Σύνοψις επιστημών δια τους πρωτοπείρους...*, Βιέννη 1819, σ. 122-125.

ευρώς (ο): [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η μούχλα, είδος σηπτικής ζύμωσης στην οποία υπόκεινται τα φλεγματώδη μόρια των φυτών. Το φλέγμα μεταβάλλεται κατά κάποιον τρόπο σε μια μεμβράνη που δεν διαλύεται στο ύδωρ.

ΠΗΓΗ: Γαζή Ανθίμου, *Γραμματική των Φιλοσοφικών Επιστημών...*, τόμ. Β', Βιέννη 1799, σ. 679.

εφέλκυσις: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η δύναμη με την οποία τα σώματα ή τα μόρια των σωμάτων κινούνται ή έχουν *ροπή προς άλλα*. Για πρώτη φορά αποδόθηκε τα σώματα από τον Κέπλερο, τη δέχτηκε ο Φρένικλος, ο Ροβερβάλος την ονόμασε έμφυτη δύναμη, ο Καρτέσιος την εξόρισε από τη φυσική έως ότου ο Νεύτων με ακριβείς παρατηρήσεις και όχι με τις υποθέσεις των συστημάτων την αναγνώρισε και τη συνόψισε τα συμπεράσματά του. Ο όρος χρησιμοποιήθηκε από αυτόν, όχι γιατί υπέθετε στα σώματα κάποια δύναμη —άλλωστε η εφέλκυση είναι κάτι άοριστο και δεν σημαίνει ούτε είδος ούτε τρόπο ιδιαίτερης ενέργειας, ούτε φυσική αιτία ενέργειας, παρά ροπή φυσικής ή μεταφυσικής αιτίας— αλλά για να παραστήσει το αποτέλεσμα, αγνοώντας την αιτία. Η εφέλκυση παρουσιάζεται με δύο μορφές στη φύση: ως βαρύτητα, που μελετάται από τη φυσική και ως συγγένεια ή εφέλκυση των μορίων (*attraction moleculaire*), που μελετάται από τη χημεία. (σημ.: έλξη.)

ΠΗΓΗ: Βαρδαλάχου Κωνσταντίνου, *Φυσική Πειραματική...*, Βιέννη 1812, σ. 27-28.

εφελκυστική δύναμις: [ΦΥΣΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ] η δύναμη με την οποία τα σώματα που είναι απομακρυσμένα μεταξύ τους, χωρίς κάποιο γνωστό σε μας εξωτερικό αίτιο να τα ωθεί, πλησιάζουν το ένα στο άλλο. Πρόκειται για μία άγνωστη αιτία, που τα αποτελέσματά της δεν τα αναπλάθουμε *κατ' αρέσκειαν*, αλλά την ύπαρξή της επιβεβαιώνουμε με αληθή παρατήρηση και την παριστάνουμε με αισθητή πείρα (πειραματική διαδικασία). Θα πρέπει να υπάρχει μία αρχή ενεργητική και

παράγωγος της κίνησης αυτής, η οποία θα μπορούσε να θεωρηθεί εξωτερική ή ενδότερη. Αν υποθεθεί εξωτερική, δεν είναι εξακριβωμένο αν είναι ή όχι σωματική. Κάποιοι την υποθέτουν ως μη σωματική, ανατρέχοντας στο θεό και άλλοι θεωρούν ότι πνεύμα διέρχεται δια των σωμάτων δημιουργώντας τα αποτελέσματα αυτά. Οι υπόνοιες αυτές δεν παρέχουν κανένα ασφαλές συμπέρασμα για την ύπαρξη εξωτερικού αιτίου. Θα πρέπει επομένως να εξεταστεί αν είναι εσωτερική και ενδόμυχη, σύμφωνα με προσεκτικές πειραματικές διαδικασίες και παρατηρήσεις, αν δηλαδή ο Θεός έβαλε στη σωματική ουσία μια τέτοια αρχή ενδότατη, με την οποία τα σώματα έλκουν το ένα το άλλο. Με τον τρόπο αυτό θα μπορούσαμε να γνωρίσουμε τις λοιπές ιδιότητες των σωμάτων, φτάνοντας στο μυχό της ουσίας τους. (σημ.: ελκτική δύναμη.)

ΠΗΓΗ: Βουλγάρεως Ευγενίου, *Τα αρέσκοντα τοις φιλοσόφοις...*, Βιέννη 1805, σ. 178-205.

Ζαχαροκάλαμον: [ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ] ανήκει στα φυτά των θερμών χωρών. Όπως τα κοινά καλάμια, φυτρώνει σε μέρη τελματώδη, σε τόπους θερμούς και στις νήσους των Ανατολικών και Δυτικών Ινδιών. Κάθε ρίζα βγάζει πολλούς βλαστούς, ύψους 5 - 6 ποδών, πάχους 2 δαχτύλων, με υποκόκκινους ρόζους και φύλλα σκούρα πράσινα. Στην κορυφή φυτρώνει το εριώδες άνθος του φυτού σαν φούντα. Οι κόνδυλοι του είναι γεμάτοι με ένα είδος υγρής εντεριώνης (ψίχας). Από αυτούς, όταν συνθλιβονται, βγαίνει ένας χυμός που βράζεται μέχρις ότου πυκνωθεί αρκετά και όταν αυτός καθαριστεί, γίνεται η ζάχαρη. Η ζάχαρη είναι κυρίως ένα άλας γλυκό που παρασκευάζεται από τον εκβρασθέντα χυμό του ζαχαροκάλαμου. Όταν είναι ακάθαρτη, έχει χρώμα αμμώδες και έτσι μεταφερόμενη στην Ευρώπη, καθαρίζεται στα ζαχαροκαθακτήρια και ετοιμάζεται για να δοθεί στην κατανάλωση. Η τρυγία που κατακάθεται στους λέβητες με τις ακαθαρσίες και μένει πάντοτε ρευστή ως μέλι αραιό, ονομάζεται σιρόπι και χρησιμοποιείται ως επί το πλείστον στα ζαχαρωτά. Η πρώτη ζάχαρη μεταφέρθηκε στην Ευρώπη από τα Κανάρια Νησιά, και έτσι μέχρι σήμερα το λεπτότατο, λευκότατο και στερεότατο αυτό είδος ονομάζεται Κανάρια Ζάχαρις.

ΠΗΓΗ: Καπετανάκη Μανουήλ και Κυριακού, *Εικονολογία παιδική...*, τόμ. 1, Βιέννη 1810, σ. 1-2.

Ζενίθ: [ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ] μία στιγμή - σημείο σημειωμένη πάνω στον Ουρανό από μία γραμμή πλασμένη κατά τη δική μας διάνοια (νοητή), η οποία έρχεται από το κέντρο της γης, διαπερνά από την κορυφή κάθε ανθρώπου και φτάνει στην κυρτή περιφέρεια του ανωτάτου σημείου του ουρανού.

ΠΗΓΗ: Νοταρά Χρύσανθου, *Εισαγωγή εις τα γεωγραφικά και σφαιρικά*, Παρίσι 1716, σ. 15.